

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİN YAPISI

Dr. Ahmet AYDIN

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı gittikçe önemini artıran Endüstri-içi Ticaret Teorisini (EİT) kullanarak Türkiye'nin dış ticaret yapısını kapsamlı bir biçimde analiz etmektir. Türkiye'nin AB, AB-Dışı ve Dünya ülkeleriyle olan EİT seviyeleri, SITC 3 ve 4 basamaklı veriler ve GL endeksleri kullanılarak hesaplanmıştır. Türkiye'nin toplam ticaretinde ortalama EİT oranı % 40 düzeyinde olduğundan, ölçek ekonomileri ve uzmanlaşma temelinde, EİT ağırlıklı bir ticaret yapısı sergilemediği anlaşılmaktadır. Analiz edilen 1989–2005 dönemindeki dış ticaret gelişmelerinin, karşılaştırmalı üstünlükler temelinde gerçekleştiği sonucuna varılabilir. Böylece, çalışmanın temel sonucu Türkiye'nin ticaret ortaklarıyla rakip olmaktan daha çok tamamlayıcı ekonomi konumunda olduğudur.

Türkiye'nin daha global, rekabetçi ve daha güçlü bir piyasa oyuncusu haline gelebilmesi için, EİT oranlarını yükseltmesi gerekmektedir. Böylece yeni teknoloji transferi yapabildiği ve ekonomik yapının dönüşümü kolaylaşacaktır. Ölçek ekonomileri ve ürün farklılaştırması nispeten önemli hale geldikçe, EİT artacaktır. Artan EİT'in sunduğu ilâve kazanımlarla, zaman içinde Türkiye'nin kalkınma düzeyi ve uluslararası rekabet gücü de yükselecektir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri içi Ticaret, Türkiye, Grubel-Lloyd Endeksi, Monopolcü Rekabet

ABSTRACT

Structure Of Intra-Industry Trade In Turkish Economy

The main aim of this study is to analyze the structure of Turkey's foreign trade by using IIT theory which increasing its importance permanently. IIT levels between Turkey and European Union (EU), extra-EU and the World have been calculated by using 3 and 4 digit level of SITC data and GL indices. It can be asserted that Turkey's foreign trade structure doesn't show the characters of IIT in the basis of scale economies and specialization as Turkey's IIT is approximately 40% of its total trade. The study demonstrates that comparative advantages are the main determinant of Turkey's foreign trade patterns between 1989 and 2005. Hence, the main result of study is that Turkey and its trading partners are supplementary of each other rather than competitors.

In order to become a more global, competitive and stronger market player; Turkey needs to increase its IIT levels. In this way the transfer of new technology and transformation of economic structure will be easy. When scale economies and product differentiation become relatively important, IIT levels will increase. With the additional gains from trade which increased IIT levels offer, Turkey's economic development and international competitiveness power will rise.

Keywords: Intra-industry Trade, Turkey, Grubel-Lloyd Index, Monopolistic Competition

1. GİRİŞ

Günümüzde pek çok ülke aynı malın değişik türlerini hem ihraç hem de ithal etmektedir. Bir ülkenin aynı malın değişik türlerini hem ihraç hem de ithal ettiğini açıklamak üzere geliştirilen modele göre, faktör donatımları birbirine ne kadar benziyorsa, dış ticaretin o kadar büyük bölümü endüstri-içi nitelikli olur. 1960'ların sonlarına doğru amprik olarak tanımlanan, esasen Grubel-Lloyd (1975) tarafından önemine vurgu yapılan endüstri-içi ticaret (EİT), 1970'lerin sonlarına doğru teorik modeller bağlamında açıklanmaya başlanmıştır (Torstensson, 1999: 14).

Grubel ve Lloyd'a göre, bir endüstrinin ihracat değerinin aynı endüstrideki ithalât değeriyle tam olarak karşılanması EİT'dir. Veri kategorik toplulaştırma düzeyinde EİT, aynı endüstri grubunda yer alan ve tüketimde yakın ikame olan fakat dış görünüm ve kalite bakımından farklılık gösteren malların aynı zaman diliminde ihraç ve ithalini kapsayan dış ticaret biçimidir (Grubel ve Lloyd, 1971: 496; Grubel ve Lloyd, 1975: 1-20).

EİT'in yüksek düzeyde olması karşılaştırmalı üstünlük durumunun ortaya çıkmadığını yansıtmaktadır (Küçükahmetoğlu, 2002: 35). Bir ülkenin dış ticaretinde EİT düzeyi arttıkça, endüstriler-arası ticaret (EAT) azalmaktadır. Bu durum, EAT ile EİT arasında ticaret kaymasını temsil etmektedir. Bilhassa, gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşen sınai ürünler ticaretinde yüksek EİT oranları gözlenmektedir.

Benzer mallarda iki yönlü ticaretin, ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomileri ile doğrudan bağlantılı olduğu hususunda literatürde bir uzlaşma sağlanmıştır (Marrewijk, 2002: 182). Gelişmiş ülkeler arasındaki ticaretin endüstri-içi nitelik kazanmasında, monopolistik rekabet kapsamında faaliyet gösteren firmaların önemli rolü bulunduğu, dolayısıyla eksik rekabet yaklaşımlarının yeni teoriler içinde önemli yer tuttuğu görülmektedir (Walther, 2002: 177). Aynı endüstride ancak farklı bölge veya ülkelerde faaliyet gösteren firmalar, üretim maliyetlerine yönelik beklenmeyen dalgalanmalarla karşılaştığında, üretim maliyetlerindeki ahengin bozulmasıyla, aynı endüstri kapsamına giren ürünlerin ticareti kârlı hale gelmekte ve ticaret özendirilmiş olmaktadır (Dasgupta, 2002: 757-758).

Wilfred Ethier (1982) ve bazı yazarlar geleneksel H-O teoreminin bazı varsayımlarında ve modelde yapılacak revizyonlarla EİT'in açıklanabileceğini ileri sürse de, yeni ticaret biçimleri, geleneksel yaklaşımlarla tam anlamıyla açıklanamamaktadır (Ethier, 1982: 396-403; Brülhart, 2000: 420). Ayrıca geleneksel ticaret teorisi ara mal ticaretini değil nihai mal ticaretini kapsamakta, tüm üretim sürecinin ülke içerisinde gerçekleştiği varsayıldığından, endüstri yapısı ihmal edilmektedir (Inagawa, 1989: 2).

Ticari liberalizasyon ile beraber karşılaştırmalı üstünlüklere göre uzmanlaşma ile EAT'te büyük artış yaşanmıştır. H-O Modelinde ticaretin nedeni, faktör donatım farklılıklarına bağlanırken, homojenlik varsayımı gereği aynı mal hem ihraç hem de ithal edilememektedir. Ticari liberalizasyona katılan ülkelerin benzer faktör donatımına sahip olmaları, H-O modelinin açıklama gücünü azaltırken, gelir düzeyi farklılıkları ve benzer zevklere sahip tüketicilerin mevcudiyeti, farklılaştırılmış mal çeşitlerine olan ilgiyi arttırmıştır. Üretimde yoğunlaşma ile gelen ölçek ekonomileri sonucu, aynı ürünün farklılaştırılmış versiyonları değişime konu olmaya başlamıştır. İşte bu EİT'in artması anlamına gelmektedir. Aynı malın değişik türlerinin eş zamanlı ihracat ve ithalâtını açıklayan Monopolcü Rekabet'te dış ticaret, mal farklılaştırması ve ölçek ekonomileri tarafından belirlenmektedir. Tüketici tercihlerindeki farklılıklara yanıt verilebilmesi için farklılaştırmaya gidilir. EİT'i doğuran temel faktör ürün farklılaştırmasıdır. Üretimde ölçeğe göre artan getiri söz konusu olduğunda, karşılaştırmalı üstünlükler ticaretin nedeni olmaktan çıkmaktadır. Zevk ve tercihler ile faktör donatımları aynı olsa bile ticaret yapılabilir. Ülkelerin ölçek ekonomilerinden faydalanmak için uzmanlaşmaya gitmesi, benzer faktör yoğunluğuna sahip malların karşılıklı ticaretini yani endüstri-içi ticareti açıklamaktadır.

EİT'in, Verdoorn (1960), Balassa (1963) ve Grubel (1967) tarafından gözlenmesi, Grubel ve Lloyd'un 1975 yılında yayınladıkları *Intra Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products* adlı öncü eserleriyle birlikte, uluslararası iktisat literatüründe önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu önemli eseri takiben, bir çok analiz ile konunun teori, ölçüm, ekonometrik tahmin vb. uygulama ve politika boyutları değerlendirilmiştir. Bu anlamda öncüler olarak, Dixit ve Stiglitz (1977) tarafından tercih çeşitliliği ve ölçek ekonomileri, P. Krugman (1979) ve K. Lancaster (1980) tarafından açık ekonomi genel denge modelleri, R. Falvey (1981) tarafından da Neo-Heckscher-Ohlin yani faktör donatım farklılıkları kapsamında, farklılaştırılmış mallarda gelişen EİT açıklanmıştır (Dixit ve Stiglitz, 1977: 278-307; Krugman, 1979: 469-479; Lancaster, 1980: 151-175; Falvey, 1981: 495-511). Bu çalışmaları takiben detaylı olarak ele alınan konuda çok geniş bir literatür oluşmuştur. Belirtmek gerekir ki, ortaya konan modeller ve analizlerin çoğu geleneksel modellere alternatif olmaktan ziyade, tamamlayıcı olarak nitelendirilmektedir (Marvel ve Ray, 1987: 1278).

Homojen ve farklılaştırılmış mallarda EİT'i ortaya çıkaran nedenler farklıdır. Homojen malların, endüstri içi uzmanlaşma olmaksızın endüstri içi ticarete konu olma nedenleri arasında kategorik toplulaştırma, sınır-kıyı ticareti, zaman farklılıkları ve dönemsel ticaret, antrepo ve yeniden ihraç rejimi gibi nedenler yer almaktadır². Ancak, çok uluslu şirketler, ölçek ekonomileri, ekonomik entegrasyonlar ve ticari kısıtlamaların varlığı vb. nedenlerle³ farklılaştırılmış ürünlerde ortaya çıkan EİT, homojen ürünlerdekinden çok daha önemlidir. Ürün farklılaştırmasının varlığı, monopolistik rekabet yaklaşımının öne çıkmasına, böylece

² Detaylı bilgi için bkz. Grubel ve Lloyd, 1975: 73-81; Thompson, 2005: 604-611; Brander, 1981: 2-7; Hernandez, 2004: 163-167; Torstensson, 1999: 15; Bernhofen, 2002: 55-58; Çakmak, 2004: 49-50; Fung, 1991: 392-402; Ruffin, 1999: 7-8; Cukrowski ve Asken: 2003: 102-106

³ Farklılaştırılmış mallarda EİT'i ortaya çıkaran etmenlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Balassa, 1966: 466-470; Grubel, 1967: 381-386; Armington, 1969: 53-65; Krugman, 1979: 469-479; Krugman, 1980: 960-961; Lancaster, 1980: 166-167; Helpman, 1981: 308-309; Ethier, 1982: 390-404; Helpman, 1984: 470; Helpman, 1999: 135; Loertscher ve Wolter, 1980: 284-290; Caves, 1981: 214-231; Marvel ve Ray, 1987: 1281; Balassa ve Bauwens, 1987: 924-927; Curtis, 1983: 110-111; Davis, 1995: 202-203; Hummels ve Diğerleri, 1998: 80-81; Hine ve Diğerleri, 1999: 71; Hamilton ve Kniest, 1991: 356; Stone, 1997: 83; Schmitt ve Yu, 2001: 131-132; Feenstra ve Looi, 2004: 149; Cieslik, 2005: 904

üretimde endüstri içi uzmanlaşmanın teoriye dahil edilerek geliştirilmesine imkân vermiştir (Grubel, 1967: 381; Choudhri ve Hakura, 2001: 18).

Daha geniş piyasalardan yararlanma imkânı vermesi nedeniyle EİT, EAT'e göre daha yüksek kazanımlar sunmaktadır. Üretilen mal çeşidi azalması, üretimde verimliliği ve uzmanlaşmayı arttırarak ölçek ekonomilerinin gelişmesini sağlar. Daha düşük maliyetle daha büyük ölçekte üretim imkânı bulunur. Tüketiciler de daha fazla ürün seçeneğine sahip olurlar. Örneğin, piyasada 10 çeşit otomobil üretilirken, 20 çeşit otomobil seçeneği sunulabilir, ayrıca rekabet nedeniyle birim fiyatlar da 15.000 \$'dan, 12.000 \$'a inebilir. İki ülke arasındaki EİT'in, EAT'den daha baskın olması için, ölçek ekonomileri ve ürün farklılaştırmasının önemli olması, iki ülkedeki nispi faktör arzının birbirine yakın olması gerekmektedir. EAT biçiminde, nispi fiyatların değişmesi ile uluslararası gelir dağılımı bir ülke aleyhine bozulabilir ve ülke ticaretten kayıpla çıkabilirken, EİT bakımından gelir dağılımı olumsuz etkilense bile, her iki ülke de ticaretten kazançlı çıkabilmektedir. H-O Modeli'ne göre kıt üretim faktörünün geliri düşerken, EİT tüm faktörlerin kazanabileceklerine işaret etmektedir. Bu durum nihai mallar ticaretinde olduğu gibi ara mallar ticaretinde de geçerlidir. Ticaretle birlikte daha geniş piyasalara ulaşma imkânı elde edilmekte, nihai malın üretiminde kullanılacak ara malların ulaşılabilirliğini arttırarak, toplam üretimin artmasını sağlayan pozitif bir dışsallık yaratmaktadır. Artan EİT, ölçeğe göre artan getiri ve ürün farklılaştırması nedeniyle dış ticaretten ilâve kazançlara neden olmaktadır (Sharma, 2000: 245-255; Marrewijk, 2002: 202).

Teknik olarak güçlü bir analitik yapıya sahip olan EİT'in Türkiye bakımından gelişimini incelemek çalışmanın temel amacıdır. Bu kapsamda önce çalışmada kullanılan EİT ölçüm yöntemlerine ilişkin bilgiler sunulurken, Türkiye'nin 1989-2005 dönemi dış ticaretinde EİT oranlarının gelişimi ele alınacaktır. Son bölümde ulaşılan temel bulgulara değinilecektir.

2. EİT'in Ölçüm Yöntemleri

EİT'in ölçülmesi için önerilen pek çok endeks vardır. Bu endekslerden en yaygın kullanılanı Grubel ve Lloyd (GL)'ün önerisidir. Grubel ve Lloyd (1971: 496)'a göre endüstrideki ihracat değeri, aynı endüstrideki ithalât değeri tarafından karşılanıyorsa EİT sözkonusudur:

Toplam Ticaret = Endüstri-İçî Ticaret (EİT) + Endüstriler-Arası Ticaret (EAT)'dir.

Belirli bir ürün grubu (i) için, EİT'in toplam ticaret içindeki payı (Grubel ve Lloyd, 1971: 497; Grubel ve Lloyd, 2003: 20-21; Greenaway ve Milner, 1986: 62):

$$B_i = 1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \quad \text{veya} \quad B_i = \frac{(X_i + M_i) - |X_i - M_i|}{X_i + M_i} \quad \text{dir.}$$

Eşitlikte, X_i ve M_i sırasıyla i ürünü ihracat ve ithalâtını temsil etmektedir. Bu endeks, yüzde cinsinden de ifade edilebilmektedir. Her bir endüstri ihracatının, toplam ticaret içindeki payı farklı olduğundan, ilgili endüstri grubuna ait EİT hesaplanırken ağırlıklı ortalaması alınmaktadır. Ağırlıklı ortalama EİT endeksi (B_i):

$$B_i = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i) - \sum_{i=1}^n |X_i - M_i|}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)}$$

$$0 \leq B_i \leq 1 \quad \text{veya yüzde cinsinden} \quad 0 \leq B_i \leq 100$$

Endeks değeri sıfır ise tam EAT, bir ise tam EİT söz konusudur. Ancak ülkede toplam ticaretteki dengesizliğin neden olduğu dış ticaret açık ya da fazlası, dengesizliğin büyüklüğüne göre EİT endeksinde sapmalara yol açmaktadır. Bunun için GL endeksinin düzeltilmiş biçimi kullanılmaktadır (Grubel ve Lloyd, 2003: 22; Greenaway ve Milner, 1986: 67):

$$C_i = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i) - \sum_{i=1}^n |X_i - M_i|}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i) - \left| \sum_{i=1}^n X_i - \sum_{i=1}^n M_i \right|}$$

Formülde yer alan mutlak değer, dış ticaret açık veya fazlasının dikkate alınmadığını ifade etmektedir. Endüstri bazında belli bir toplulaştırma düzeyinde dengeli bir ticaret mevcutsa B_i formülü kullanılabilir. Endüstri veya grup bazında ticaret açık veya fazlası varsa, bu ticaret dengesizliğinin etkilerinin giderilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde EİT oranı olduğundan düşük hesaplanmaktadır (Greenaway ve Milner, 1981: 756; Doğaner, 2001: 15-16).

Düzeltilmiş endeks (C_i), temel endeksten (B_i) daima daha büyük hesaplanır, çünkü C_i'nin paydası, B_i'nin paydasına göre daha küçüktür (Grubel ve Lloyd, 1971: 498).

3. Türkiye Ekonomisi'nde EİT'in Yapısı

Bu bölümde öncelikle Türkiye'nin EİT yapısını ele alan önemli çalışmalara değinilecek, takiben de tarafımızdan yapılan hesaplamalara yer verilecektir.

Çepni ve Köse (2000), SITC 2 basamaklı ayrıma göre Türkiye'nin, çeşitli OECD ve AB ülkeleri ile dış ticaretinde EİT oranlarını hesaplamışlardır. 1989-99 periyodunu kapsayan çalışmada, Türkiye'nin EİT oranlarında sözkonusu dönemde artış görüldüğü ve AB ülkeleriyle olan EİT oranlarının, diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

1993-1998 periyodu itibarıyla AB ile Türkiye arasındaki EİT'i araştıran Erk ve Tekgül (2001: 11-15), Türkiye'nin Portekiz ve Yunanistan ile ortalama EİT payının % 37 ve %38 olduğunu belirtirken, bu ülkelerin coğrafi yapı ve ihracata konu olan mal grupları itibarıyla Türkiye'ye en benzer ülkeler olduğuna dikkati çekmişlerdir.

1992-1997 dönemi AB ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki ticareti ele alan Doğaner (2001a: 61-76), ticaret biçimlerinin daha çok EAT niteliğinde olduğunu ve özellikle demir-çelik ve kimya ürün gruplarında EİT yapısı görüldüğünü belirtmiştir. Diğer bir çalışmada yine Doğaner (2001b: 15-30), Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu bilinen tekstil sektörü bağlamında EİT'in payını araştırmış ve 1990-1997 periyodunda artış gösterdiğini tespit etmiştir. Sektörün karşılaştırmalı üstünlüğünü kaybetmekte olduğuna değinen Doğaner, bu durumu izlenen liberal dış ticaret politikaları ile ihracat yanında ithalâtın da artması sonucunda, yerli üretimin yerini ithal mallarının almasına, dolayısıyla da EİT oranının artmasına bağlanmıştır.

Küçükahmetoğlu (2002), 1989-1998 yıllarına ait verileri kullanarak, Türkiye'nin AB, AB-Dışı ve toplam EİT değerlerini hesaplamış, EİT'i etkileyen değişkenleri de dikkate alarak, Türkiye'nin EİT yapısını analiz etmiştir. Analiz bulgularına göre, Türkiye'nin EİT oranları görece olarak düşüktür ancak artma eğilimindedir. Gümrük Birliği sonrası dönemde AB ile olan EİT değerlerinde yükselme dikkati çekmektedir. Ayrıca standart teknoloji ürünlerindeki EİT, ara ve ileri teknoloji ürünlerindeki EİT düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Sanayi ürünlerde EİT, birincil ürünlere kıyasla daha yüksektir. Birincil ürünlerde EİT ortaya çıkması, ürün özellikleri ve pazar yapısı bakımından biraz daha zordur. Bu nedenle SITC 5-8. gruplarda EİT, SITC 0-4. gruplara göre daha yüksektir. Analizde, Türkiye'nin AB ile tamamlayıcı konumda olduğu, EİT bu nedenle yeterince artmadığı, standart teknoloji ürünlerindeki EİT'in, ara ve ileri teknoloji ürünlerindeki EİT'den daha yüksek olduğu, 1989-1998 döneminde AB ile olan ticaretin artış gösterdiğine değinilmiştir (Küçükahmetoğlu, 2002: 42-48).

Kösekahyaoğlu (2002: 122-130), 1980'li yılların başlarından itibaren izlenen liberal dış ticaret politikaları bağlamında, Türkiye'nin 1975-1990 dönemi EİT'inin seyri ve liberalizasyon süreci ile ilişkisini incelemiştir. 1980'lerin başında liberalizasyon programının uygulanması ile beraber EİT oranlarının arttığı tespit edilmiştir. Sadece statik anlamda (GL) değil aynı zamanda dinamik anlamda da artış gözlenmiş olup, ticari liberalizasyonun EİT'i teşvik ettiği sonucuna varılmıştır. Türkiye'nin AB ülkeleri ile arasındaki kalkınma seviyeleri ve talep yapılarındaki farklılıkların etkisiyle düşük seyreden EİT oranlarının, sözkonusu farklılıkların nispeten daha düşük olduğu Yunanistan, İspanya ve Portekiz ile daha yüksek gerçekleştiğine değinilmiştir.

OECD hesaplamalarına göre, Türkiye OECD ülkeleri arasında nispeten düşük ve durağan EİT düzeylerine sahiptir. İmalât sanayi EİT'inin toplam ticaret içindeki payı; 1988-1991 ve 1992-1995 dönemlerinde yaklaşık %36 iken, 1996-2000'de %40'a yükselmiştir (OECD, 2002: 161).

Türkiye-AB ülkeleri arasındaki imalât sanayi ürünleri ile ürünlerin teknolojik özelliklerine göre EİT'i, 1989-2003 dönemi, standart ve düzeltilmiş GL endeksini kullanarak inceleyen Deviren (2004), 75 ürün grubunda endeks değerinin %50'nin üzerinde olduğunu tespit etmiştir. GB anlaşmasını takiben 1996-2003 periyodunda; deri-kauçuk, tekstil, cam ve seramik, demir-çelik, demir dışı metal ürünler, makine ve ulaşım araçları ile diğer sanayi ürünleri endüstrilerinde yoğun EİT gözlenmiştir. Kimya, plastik, orman ve madeni eşya endüstrilerinde ise ağırlıkla EAT sözkonusudur. En yoğun EİT endeksi mamul mallar grubunda görülmüştür. 0,50 endeks değerinin üzerinde olan ve EİT tespit edilen 75 ürün grubunun 43'ü standart teknoloji, 25'i ara teknoloji ve 7'si de ileri teknoloji ürün grubuna aittir. Özetle, yoğunlaşma standart teknoloji ürünlerindedir. Türkiye-AB arasındaki EİT düzeyi genel olarak %50'nin altında bulunmuştur. Türkiye ile AB'nin tamamlayıcı ekonomiler durumunda olduğu bu nedenle de EİT oranlarının düşük, EAT oranlarının yüksek olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin EİT düzeyinin artması için, Türkiye'nin gelişmiş ülke konumuna gelmesi, rekabet gücünün artması, ara ve ileri teknoloji ürünleri ticaretinde yoğunlaşması gerektiğine değinilmiştir (Deviren, 2004: 124-125).

Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki EİT'in önemini araştıran Yenilmez ve Kutlu (2005: 62-63), gümrük birliği sonrası dönemde gerek EİT oranları gerekse ticari ürün çeşitliliği sayısında belirgin artış tespit etmiştir. 1985-2001 döneminde Almanya ile Türkiye arasındaki EİT diğer ülkelerden daha yoğun gerçekleşmiştir. EİT'in yoğun görüldüğü ürün grupları sınavi ürünler olup, Türkiye'nin AB ülkeleri ile ileri teknoloji gerektiren ürünlerde rekabet gücü olduğu sonucuna varmışlardır.

Emirhan (2005: 4-7), yatay ve dikey EİT ayrımı çerçevesinde, 1989-2002 periyodunda, Türkiye ile 9 büyük ticaret ortağı (Belçika, Almanya, İtalya, Fransa, Yunanistan, Hollanda, İspanya, İngiltere ve ABD) arasındaki EİT'i incelemiştir. Yapılan hesaplamalar, nispeten düşük EİT oranlarına tekabül ettiğinden, Türkiye'nin halâ EAT niteliğinde bir dış ticaret yapısına sahip olduğu belirtilmiştir.

Kaya ve Gacener (2005), Türkiye'nin 11 komşu ülke ile olan EİT'ini; tarım, madencilik ve imalât sanayi ürünleri için, SITC Rev2 2 basamaklı ayrıma göre hesaplamıştır. Genel olarak Türkiye'nin yüksek EİT oranlarına sahip olduğu ülkeler; Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Rusya Federasyonu ve Ukrayna'dır. Nispeten düşük olan ülkeler ise; Arnavutluk, Azerbaycan, Gürcistan, İran, Moldova ve Suriye'dir. Ülkelere göre endüstrilerin sahip olduğu ticaret tiplerinin de değerlendirildiği çalışmada, EİT oranlarının nispeten yüksek olduğu ülkelerle olan ticarete, endeks değeri 0,50'nin üzerinde olan ürün gruplarının, tarımsal ürünler, gıda ve canlı hayvanlar, madencilik ürünleri, demir ve çelik, kimyasallar, plastik ürünler, deri, kağıt ve kağıt ürünleri, makine ve taşıma ekipmanları olduğu gözlenmiştir (Kaya ve Gacener, 2005: 9-14).

Türkcan (2005, 32-37), 1985-2000 yılları itibariyle, Türkiye ve seçilmiş OECD ülkeleri arasındaki ara ve nihai mallar EİT'ini, ülkeye ve endüstriye özgü hipotezler kullanarak test etmiştir. EİT'in belirleyicileri bakımından ara ve nihai mallar arasında fark bulunamamıştır. Türkiye'nin ticaretinin önemli bir bölümü halâ EAT niteliğindedir. Ara mallarda, ülkeye has faktörlerin açıklama gücü, endüstriye has faktörlerden daha yüksek bulunmuştur.

Deviren ve Karataş (2007, 28-29), Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki dış ticarete, EİT endeksinin 0,50'den yüksek olduğu sektörleri belirlemek, ürün grupları ve teknolojik özellikler itibariyle EİT yapısını açıklamak üzere, 1995-2005 yılları itibariyle bir analiz yapmıştır. Bu analiz sonucunda, Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ticaretin daha çok EAT niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

Kaya ve Gacener (2007: 251-291), EİT oranlarının nispeten yüksekliği ile dikkati çeken kimya endüstrisi özelinde, Türkiye'nin bazı AB üyesi ülkeler, Rusya, Çin, Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna ile olan kimya ürünleri ticaretini ele almıştır. 1990-2005 dönemi itibariyle statik ve dinamik EİT'in ölçüldüğü çalışmada, Türkiye'nin tüm endüstrileri bakımından görülen EAT yapısının Kimya endüstrisinde de geçerli olduğu vurgulanmıştır. EİT oranlarının düşük seyrettiği ancak son yıllarda bazı alt ürün gruplarında EİT yönünde artış kaydedildiği, iki yönlü ticaret yapısına dönmeye başlandığı, bu durumun geçmişte net ithalâtçı olan Türkiye açısından olumlu olduğu çalışmanın diğer bulguları arasındadır.

Türkiye'nin dış ticaretinde EİT'in yeri ve önemini ortaya koyabilmek için, 1989-2005 dönemi itibariyle, ana ülke gruplarına yani AB, AB-Dışı ve Dünya toplamı olarak GL endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar tablolara aktararak rahat izlenmesi amaçlanmıştır. Ancak konu bütünlüğünün bozulmaması adına geniş yer kaplayan tablolar EK'de sunulmuştur. Yine bu bölüm dahilinde ülke ve endüstri düzeyinde hesaplanmış EİT oranlarına da yer verilmiştir.

Türkiye'nin AB Ülkeleri (AB25) ile Ticaretinde EİT Endeksleri

Nihai hedef olarak tam üyeliğin belirlendiği ve çalışmaları halâ sürdürülen AB'ye katılım sürecinde, Türkiye ile AB25 ülkeleri arasındaki toplam ticarete ilişkin hesaplanan EİT oranları, dış ticaretin yönelimi bakımından yol göstericidir. EK 1 ve EK 2, Türkiye-AB dış ticaretine ait EİT oranlarını yansıtmaktadır. Çalışmada, Standart Industrial Trade Classification (SITC) Rev 3 bazlı, 3 ve 4 basamaklı dış ticaret verileri kullanılmıştır. Esasen 3 basamaklı ayırım tercih edilmiştir. Ancak toplulaştırma düzeyi azaldıkça yani basamak sayısı arttıkça endüstrilerin endeks değerlerinin daha düşük hesaplanıp hesaplanmadığını görebilmek için 4 basamaklı ayırma göre hesaplanan oranlara da yer verilmiştir. Ek 1 (3 basamaklı ayırım) ve Ek 2 (4 basamaklı ayırım)'de yer alan oranlar karşılaştırıldığında, bu durum açıkça teyit edilmektedir. Bireysel endüstrilerin endeks değerleri karşılaştırıldığında rahatlıkla görülebilen farklılık, SITC 0-4, SITC 5-8 ve SITC 0-8 endüstriler toplamında da görülmektedir. Örneğin 2005 yılında; 0-4 yani birincil mal grupları, 5-8 yani imalât ve 0-8 yani tüm gruplar toplamında 3 basamaklı ayırma göre sırasıyla (0,32-0,40-0,39) olan EİT oranları, 4 basamaklı toplulaştırma düzeyinde yine aynı sırayla (0,22-0,35-0,34) olarak hesaplanmıştır.

Ağırlıklı ortalama GL (Bi) endeksine göre 1989-2005 döneminde endüstrilerin çoğunda artan EİT oranları, toplam ticaret içinde en önemli paya sahip olan imalât sanayi (SITC 5-8) başta olmak üzere birkaç önemsiz istisna hariç yükselme kaydetmiştir. Endüstriler, 1989-2005 döneminin içindeki bazı yıllarda 2005 değerlerinden yüksek değerler görse de, birincil mal grupları ve imalât şeklinde toplandıklarında, 2005 yılı itibariyle, 1989-2005 periyodunda ulaşılan en yüksek düzeydedirler. Yine bilgi amaçlı olarak Türkiye'nin dış ticaretindeki dengesizlik dikkate alınarak yapılan düzeltme sonucu (Ci endeksi), Bi endeks değerlerinden hayli yüksek oranlarla karşılaşılmıştır. Örneğin 2005 yılı itibariyle SITC (0-4), SITC (5-8) ve SITC (0-8) gruplarında Bi endeksleri sırasıyla (0,32-0,40-0,39) iken, düzeltilmiş (Ci) endeksleri sırasıyla (0,38-0,47-0,44)'dür. Endüstri grupları bakımından yapılan düzeltme yanıltıcı sonuçlar verebildiğinden, bu çalışmada düzeltilmemiş Bi endeksi ile hesaplanan oranlar kullanılmıştır.

AB ile ticaretimizde birincil ürün gruplarında EİT oranları 0,19-0,32 aralığında seyretmiş ve 2005 yılında 0,32 olarak gerçekleşmiştir. İmalât sanayinde (SITC 5-8) EİT oranları 0,22'den başlayarak 2005 yılında 0,40'a gelmiştir. Dış ticaretteki ağırlığı dikkate alındığında imalât sanayi gruplarındaki EİT oranlarının, genel toplam tüm gruplar EİT oranını yukarıya çektiği görülmektedir. Tüm gruplar toplamında (SITC 0-8) 2005 yılı itibariyle AB ile EİT oranı 0,39 veya yüzdelik ifadesiyle %39 olarak gerçekleşmiştir yani AB ile ticaretimizin %39'u endüstri-içi niteliğindedir. Şu halde ekonominin dışa açık sektörleri bakımından AB ile rakip olmaktan ziyade tamamlayıcı ekonomi durumunda olduğumuz ve ticaretimizin genelde karşılaştırmalı üstünlükler temelinde gerçekleştiği söylenebilir.

AB ile ticaretimizde ürün gruplarının teknolojik özelliklerine göre en yüksek EİT oranları ara teknoloji ürünlerindedir. 2005 itibariyle 0,50 endeks değerine ulaşan bu grup dışında, standart teknoloji ve yüksek teknoloji ürünleri EİT'inin yıllar itibariyle yükseldiği gözlenmektedir. Yine 2005'de ileri teknoloji ürünleri EİT oranı 0,22 iken, standart teknoloji ürünleri 0,36 seviyelerindedir. Bunun ekonomik anlamı Türkiye'nin teknoloji üretimde henüz yeterli düzeye ulaşmadığı ve yüksek katma değer yaratabilecek teknoloji endüstrilerini tam anlamıyla geliştiremediğidir.

Türkiye'nin AB-Dışı Ülkelerle Ticaretinde EİT Endeksleri

Türkiye'nin AB dışında kalan ülkeler ile olan toplam ticareti Türkiye-AB-Dışı ülkeler ticaretini oluşturmaktadır. AB ile olan ticarete olduğu gibi yine hem 3 hem de 4 basamaklı ayırma göre EİT oranları hesaplanmıştır. EK 3'de 3 basamaklı ayırma göre, EK 4'de ise 4 basamaklı ayırma göre Türkiye-AB-Dışı ülkeler EİT hesaplamaları yer almaktadır. 3 basamaklı toplulaştırma düzeyinde hesaplanan EİT oranlarının, 4 basamaklı toplulaştırma düzeyinde tespit edilen oranlardan yüksek olduğu yine açıkça görülmektedir.

Ağırlıklı ortalama GL (Bi) endeksine göre Türkiye-AB-Dışı ülkeler EİT'i 1989-2005 döneminde endüstri bazında yıldan yıla dalgalanmalar yaşamıştır. Bazı endüstrilerde artan endeks bazılarında yatay seyir izlemiş, bazılarında geriye gelmiştir. Ancak SITC 7 ve 8 kodlu endüstrilerde artan EİT, birincil ürünlerdeki %21'lik oranı yukarıya çekmiş ve tüm gruplar EİT oranının 0,34 olmasını sağlamıştır. İmalât sanayinde (SITC 5-8) EİT oranı 2005 yılı itibariyle 0,39'dur. Türkiye'nin dış ticaretindeki dengesizlik dikkate alınarak yapılan düzeltme (Ci endeksi) sonucunda yine (Bi) endeks değerlerinden yüksek oranlarla karşılaşılmıştır. Örneğin 2005 yılı itibariyle birincil ürünler (SITC 0-4) ve imalât sanayi (SITC 5-8) gruplarında Bi endeksleri sırasıyla (0,21) ve (0,39) iken, düzeltilmiş (Ci) endeksler (0,47) ve (0,51) olmuştur.

AB-Dışı ülkeler toplamında, birincil ürün grupları EİT oranları 0,13-0,17 arasında değişirken 2005 yılında 0,21 olarak gerçekleşmiştir. İmalât sanayinde (SITC 5-8) EİT oranları 0,30-0,39 aralığında seyrederek yine 2005 itibariyle 0,39 olmuştur. İmalât sanayi, tüm gruplar toplamı EİT'ini yine yukarıya çekmiş ve AB-Dışı ülkelerle olan ticarete EİT oranının 0,34 yani %34 olmasını sağlamıştır. İmalât sanayi de dahil tüm

gruplarda AB-Dışı ülkelerle EİT oranları AB ile olan EİT oranlarından düşüktür. Bunun nedeni, AB-Dışı ülke-ülkelerle olan birincil ürünler EİT'inin, AB-Türkiye ticaretindekinden çok daha düşük olmasıdır. AB kapsamında 25 ülkeyle ticarete bulunan Türkiye, AB-Dışı ticaretinde sayıca çok daha fazla ekonomi ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla niteliksel olarak birbirinden oldukça farklı ülkelerle ticaret yapınca, endüstrilerin hacimlerine bağlı olarak ticaret çeşitlenmekte, ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomilerinin devreye girmesi zorlaşmakta, geleneksel unsurlar ön plana çıkmaktadır.

Ürünlerin teknolojik özellikleri dikkate alınarak yapılan EİT hesaplamaları, bilhassa son yıllarda dengeli bir dağılım olduğunu ve her üç grupta da %32-37 civarında EİT gerçekleştiğini yansıtmaktadır. Her ne kadar 1989-2005 arası dönemde ileri teknoloji ürünleri EİT'i %40'ların üzerine çıksa da sonraki yıllarda bu muhafaza edilememiş ve oran düşmüştür. Standart teknoloji içeren gruplarda son 3 yıldır %32 oranında sabit bir EİT görülmüştür.

Türkiye'nin Dünya Ülkeleriyle Toplam Ticaretinde EİT Endeksleri

Türkiye'nin Dünya ülkeleri ile EİT oranları, 3 basamaklı ayrıma göre EK 5, 4 basamaklı ayrıma göre de EK 6'da görülmektedir. Türkiye'nin AB ve AB-Dışı ticaret toplamından oluşan dünya ticareti EİT oranları, AB ve AB-Dışı ticaretin, genel toplamdaki paylarına göre şekillenmektedir. Ürün gruplarında yine yıllar itibariyle değişen EİT oranları dikkati çekmektedir. Ancak 2005 yılı itibariyle dört ana ürün grubunda %50'nin üzerinde EİT gözlenmiştir. Bilhassa 6 ve 7 ürün gruplarında %52 ve %54 EİT görülmüştür.

Bu olumlu bir gelişmedir. Ticaretin geleneksel faktörlerden ziyade, EİT'i belirleyen değişkenlerden etkilenmeye başladığını ortaya koymaktadır. Birincil ürün grupları, imalat sanayi ve tüm gruplar toplamında EİT oranlarının 1989-2005 döneminde sürekli gelişme kaydettiği tablodan anlaşılmaktadır. 2005 yılı itibariyle de, toplam ticaretin 0,40 yani %40'ı EİT niteliğinde gerçekleşmiştir. İlerleyen dönemlerde bu oranın yükseleceği ve %50'yi geçerek EİT ağırlıklı bir yapı görüleceği beklenebilir. Dış ticaretteki dengesizlik dikkate alındığında tüm gruplar toplamında %51 EİT düzeyine ulaşılmaktadır.

Ürünlerin teknolojik özellikleri itibariyle AB-Dışı ile olan ticarete benzer bir yapı görülmekte, ara teknoloji ürünlerinde %47 gibi yüksek bir EİT görülse de ileri teknoloji ürünleri EİT'inin yıllar itibariyle yükseldiği ve 2005'de %32 olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin Ülkelere Göre EİT Endeksleri

Önceki bölümde 3 ana ülke grubuna göre hesaplanan EİT oranları, bu kısımda AB ülkelerinin tamamı (AB25) ve AB-Dışı ülkelerden ticaretimizdeki payları dikkate alınarak seçilen 15 olmak üzere toplam 40 ülke bakımından, 2005 yılı itibariyle detaylı olarak hesaplanmıştır. AB ülkelerinin tamamı analize katıldığından bir sorun yoktur. Ancak AB-Dışı ülkeler kapsamında dış ticaret toplamının önemsiz kabul edilebileceği kadar düşük tutarda olduğu ülkeler bulunmaktadır. Analiz bütünlüğünü bozmamak adına burada bir tercih yapılmış ve dış ticaretimizdeki payları da dikkate alınarak 15 ülke seçilmiş, Türkiye'nin AB-Dışı kapsamında sadece bu ülkelerle olan EİT'i hesaplanmıştır. Hemen eklemek gerekir ki, bu analiz 2005 yılı verilerine göre yapıldığından, Bulgaristan ve Romanya da 2007 yılında AB'ye tam üye olduğundan, AB-Dışı ülkeler arasında yer almaktadırlar. AB-Dışı 15 ülke ve AB üyesi 25 ülke toplandığında, Türkiye dış ticaret hacminin %80,7'sini, ihracatın %75 ve ithalatın %84'ünü temsil edecek bir örneklem oluşturulmuştur. 2005 yılı itibariyle GL düzeltilmemiş (Bi) ve düzeltilmiş (Ci) endeksleri kullanılarak yapılan hesaplamalarda elde edilen bulgulara göre; Fransa, Almanya, İtalya, Polonya ve İspanya ile olan ticaretimizde tüm gruplar (SITC 5-8) geneli EİT oranı 0,30'un üzerindeyken, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Hollanda, Portekiz, Slovenya ve İngiltere için 0,20-0,29 aralığında, kalan 12 ülke içinse 0,20'nin altındadır. Frekans dağılımı olarak 5 ülkenin 0,30 (%30)'un üzerinde EİT oranına sahip olması, AB25 geneli oranın 0,39 olarak gerçekleşmesinin nedeni; 5 ülkenin ticaretimizdeki toplam ağırlığının, diğer AB üyelerinin toplamından daha yüksek olmasıdır. Dolayısıyla ağırlıklı ortalama endeks değerini yükseltmektedirler. Aslında bu durum bir dezavantajı da yansıtmaktadır. Dış ticaretimizin AB ülkeleri içinde sadece 5 ülkede yoğunlaşması, ticari bağımlılığı beraberinde getirebilir. Geniş ekonomik sınıflar çerçevesinde dış ticaretimizin yapısına göre, ithalatımızın büyük kısmı ara ve yatırım mallarına ayrılmışken, ihracatımızın ağırlığı ara ve tüketim mallarındadır. İhracatın ithalata bağımlılık derecesi gözönüne alındığında bu 5 ülkeye karşı hassas bir konumda olduğumuz söylenebilir. Tüm gruplarda (SITC 0-8) en yüksek EİT oranı Fransa ile olan ticarete kaydedilmiştir (0,40). Daha sonra İspanya (0,37), İtalya (0,35) ve Almanya (0,32) gelmektedir. Malta ile birincil ürünler EİT'i 0,40 yani %40'dır. 3-4-6-7 ürün gruplarında birkaç ülke hariç genelde yüksek EİT oranları gözlenmiştir.

AB-Dışı Ülkelerle Türkiye arasındaki EİT oranlarına göre; AB-Dışı ülkeler toplamında tüm gruplar EİT oranı 0,34 iken imalat sanayi endeks değeri 0,39 ve birincil ürünler 0,21'dir. İsrail hariç hiçbir ülkenin EİT oranı toplamda 0,30'u geçmemiştir. Birincil ürünlerde %62 EİT gözlenmiştir. Mineral yakıt ve yağlar (SITC 3)

ana ürün grubunda İsrail ile %91 EİT gözlenmiş olup, neredeyse tam EİT yapısı ortaya çıkmıştır. ABD ile 4 (0,55), Norveç (0,54) ve Bulgaristan (0,47) ile içki ve tütün ana endüstrisinde (SITC 1) yine yüksek EİT gözlenmiştir.

AB ve AB-Dışı ülkelere ait EİT bilgilerini, ilgili ülkelerin dış ticaret hacmi içindeki payları ile ilişkilendirerek aynı tablo içine aldığımızda Tablo 1 ortaya çıkmakta, AB ülkeleriyle ticarete ilk 5 ülkenin oransal payları ve EİT oranlarının yüksekliği daha net görülmektedir. Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa ve İspanya toplamının yani ilk 5 ülkenin; Türkiye'nin toplam ihracatındaki oransal payları %37,9, toplam ithalâtındaki oransal payları %30,2' ve dış ticaret hacmindeki oransal payları toplamı da %33,2'dir. AB25 ülkelerinin toplam ihracattaki payının %52, ithalâtındaki payının %42 ve dış ticaret hacmindeki %46 payları dikkate alındığında, AB ülkelerine olan ihracatın yarısından fazlası, ithalât ve ticaret hacminin de üçte ikisinin bu ilk 5 ülkeyle yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bahsi geçen beş ülkenin EİT oranları da, İngiltere hariç tüm AB ülkeleri içinde en yüksek EİT oranlarına işaret etmektedir.

Tablo 1. Türkiye Dış Ticaretinin Ülkelere Göre Oransal Dağılımı ve EİT Oranları(2005)

ÜLKELER	TÜRKİYENİN İHRACATINDAKİ PAYI	TÜRKİYE'NİN İTHALATINDAKİ PAYI	TÜRKİYE'NİN TOPLAM TİCARETİNDEKİ PAYI	TÜRKİYE İLE EİT ORANI (SITC 0-8)
AB ÜLKELERİ				
1 Almanya	12,9	11,7	12,1	32
2 İngiltere	8,1	4,0	5,6	21
3 İtalya	7,6	6,5	6,9	35
4 Fransa	5,2	5,0	5,1	40
5 İspanya	4,1	3,0	3,5	37
6 Hollanda	3,4	1,8	2,4	20
7 Belçika	1,8	1,9	1,9	23
8 Yunanistan	1,5	0,6	1,0	20
9 Polonya	1,1	1,1	1,1	33
10 Danimarka	1,0	0,4	0,6	10
11 İsveç	0,9	1,2	1,1	13
12 Avusturya	0,9	0,8	0,8	24
13 İrlanda	0,6	0,6	0,6	5
14 Portekiz	0,5	0,3	0,4	26
15 Macaristan	0,5	0,8	0,7	12
16 Slovenya	0,5	0,2	0,3	25
17 Finlandiya	0,4	0,8	0,7	5
18 Çek Cumh	0,4	0,6	0,5	23
19 Malta	0,4	0,0	0,2	12
20 Litvanya	0,2	0,1	0,2	4
21 Slovak Cumh.	0,2	0,3	0,3	12
22 Letonya	0,1	0,0	0,0	2
23 Estonya	0,1	0,1	0,1	2
24 Lüksemburg	0,0	0,1	0,1	10
25 G.Kıbrıs	0,0	0,0	0,0	5
AB25	52,3	42,1	46,1	39
AB DIŞI ÜLKELER				
1 A B D	6,7	4,6	5,4	18
2 Rusya Fed.	3,2	11,1	8,0	2
3 Romanya	2,4	2,0	2,1	18
4 İsrail	2,0	0,7	1,2	28
5 Bulgaristan	1,6	1,0	1,2	20
6 İran	1,2	3,0	2,3	4
7 Ukrayna	1,1	2,3	1,8	6
8 Cezayir	1,1	1,5	1,3	1
9 İsviçre	0,8	3,5	2,4	6
10 Suriye	0,8	0,2	0,4	11
11 Çin	0,7	5,9	3,9	3
12 Azerbaycan	0,7	0,2	0,4	5
13 Norveç	0,3	0,3	0,3	5
14 Japonya	0,3	2,7	1,8	2
15 Güney Kore	0,1	3,0	1,9	3
(15 Ülke Toplamı)	[23,2]	[41,8]	[34,6]	*
AB-DIŞI TOPLAMI	47,7	57,9	53,9	34
(AB25 + AB DIŞI 15)	[75,4]	[84,0]	[80,7]	*

Analize dahil edilen 25 AB ülkesinin toplam ihracattaki payı %52,3 ve dış ticaret hacmindeki payı %46,1 iken EİT oranları ortalaması %39'dur. Bu analiz için AB-Dışı ülkelerin tamamını oluşturduğu varsayılan AB-Dışı 15 ülkenin toplam ihracattaki payı %47,7 ve dış ticaret hacmindeki payı %53,9 iken, ortalama AB-Dışı EİT oranı %34 olarak hesaplanmıştır. İhracattaki payları daha yüksek, toplam ticaret hacmimizdeki payı daha düşük olan AB ülkeleri ile, daha endüstri-içi yoğun bir ticaret yapımız olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin SITC Endüstrilerine Göre EİT Endeksleri

Bu bölümde, 2005 yılı itibariyle, SITC ana ürün gruplarının EİT oranlarına değinilecektir. AB ve AB-Dışı ayrımı temelinde ele alınacak olan konunun daha rahat değerlendirilebilmesi için SITC ürün gruplarının, AB ve AB-Dışı ihracat ile ithalât içindeki oransal paylarına da değinilecektir. Endüstrilerin EİT oranları irdelenirken bu payların dikkate alınması, varılacak sonuçların daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin 2005 yılı itibariyle, *imalât-dışı (birincil endüstriler)*, *imalât ve tüm endüstriler* ayrımına göre, 3 basamaklı endüstriler bazında hesaplanan EİT oranları aşağıdaki tabloda 1 basamak düzeyinde sunulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. SITC Ana Ürün Grupları İtibariyle Türkiye'nin EİT Endeksleri

ÜLKELER	İMALÂT DIŞI (SITC 0-4)		İMALÂT SANAYİ (SITC 5-8)		TÜM ENDÜSTRİLER (SITC 0-8)	
	1996	2005	1996	2005	1996	2005
AB Ülkeleri (AB25)	0,24	0,32	0,24	0,40	0,24	0,39
AB Dışı Ülkeler	0,14	0,21	0,36	0,39	0,27	0,34
Dünya	0,19	0,26	0,33	0,43	0,29	0,40

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 3-4 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalât verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

2005 yılında tüm ülke grupları için imalât sanayi EİT oranlarının, imalât dışı endüstrilerden daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir. AB ülkeleri ile olan ticaretteki imalât sanayi EİT oranları, 1996 yılına yani Türkiye'nin AB ile gümrük birliğine girdiği yıla kıyasla 2005 yılı itibariyle, AB-Dışı ülkelerdekinden daha fazla artmıştır. AB'nin ihracatımızdaki payının %42, ithalâtımızdaki payının %53 olması, ayrıca bu iki akım içinde imalât endüstrilerinin % 55'in üzerinde pay sahibi olması nedeniyle, tüm endüstriler EİT oranının asıl belirleyicisi imalât endüstrileri olmuştur. AB-Dışı ülkeler için de benzer analiz yapılabilir. AB-Dışı ülkelerin ihracattaki payı %58, ithalâttaki payı %47'dir. Bu iki akım içinde imalât endüstrilerinin oransal payı AB'nin oranlarından daha düşüktür ve % 44 düzeyindedir. Birincil ürünlerin ihracattaki ağırlığı %85, ithalâttaki ağırlığı %55'dir. Dolayısıyla imalât endüstrilerinin pozitif etkisine rağmen, AB-Dışı EİT oranların nispeten düşük kalmasında etkili olan düşük EİT oranlı imalât dışı endüstrilerdir. Ancak aralarında çok fazla bir oransal fark da yoktur.

SITC ana grupları ve alt grupları itibariyle, EİT bakımından endüstrilerin performansları aşağıda açıklanmıştır. Her ana grubun başında, öncelikle AB ve AB-Dışı ülkeler ayrımına göre ihracat ve ithalâtımızdaki oransal payı belirtilecektir. Daha sonra endüstri bazlı ağırlıklandırılmamış GL endeksi ile ölçülen EİT'in görüldüğü önemli endüstriler EİT oranlarıyla (parantez içinde) birlikte verilecek, en sonunda da EİT performansı gözlenen tüm alt endüstrilerin, ilgili ana grubun (örn. SITC 1. İçkiler ve Tütün) ihracat ve ithalâtındaki % payına vurgu yapılacaktır. Böylece gerek ana gerekse alt endüstriler bazında, Türkiye'nin EİT'inde endüstrilerin göreceli önemi de ortaya çıkmış olacaktır.

SITC 0. CANLI HAYVANLAR VE GIDA MADDELERİ

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %38 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %52'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %51 iken, AB-Dışı ülkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %49'dur. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları şunlardır: 022-Süt ve Krema (0,94) 034-Bahıklar taze ve dondurulmuş (0,56), 072-Kakao (0,54), 074-Çay (0,96), 098-Başka yerde bulunmayan gıda müstahzarları (0,94). Faktör donatımları ve doğal kaynaklarla ilişkili olan bu grupta, EAT veya kaliteye bağlı olarak farklılaştırılmış ürünler açısından EİT gözlenebilmektedir.

EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %22 ve %48'dir.

SITC 1. İÇKİLER VE TÛTÛN

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %43 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %57'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %40 iken, AB-Dışı ÷lkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %60'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları, 121-Yaprak tütün ve tütün döküntüleri (0,56), 122- İşlenmiş tütün (0,87)'dir. Tüketicilerin aynı endüstri grubuna dahil olan ama farklı türlerini yoğun tükettiği ürünlerle karakterize olur. EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %90 ve %96'dır.

SITC 2. AKARYAKIT HARIÇ YENİLMEYEN HAMMADDE

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %28 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %72'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %50 iken, AB-Dışı ÷lkeler grubundan ithalâtımızdaki payı yine %50'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları şunlardır: 278- Ham mineraller (0,81), 283- Bakır cevherleri, matları ve çöktür÷lmüş bakır (0,61), 288- K÷ller, döküntü ve hurdalar (0,88), 291-Hayvansal Ürünler (0,87) ve 292-Bitkisel ürünler (0,59). Doğal kaynaklara ve hammaddelere bağlı bir endüstri yapısı sergilerler. EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %51 ve %29'dur.

SITC 3. MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VB.

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı sadece %5 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %95'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %27 iken, AB-Dışı ÷lkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %73'dür. EİT gözlenen endüstri: 334- Petrol ve bitümenli minerallerden üretilen (ham hariç)yağlar (0,71). 344-Sıvılaştırılmış etilen, propilen, butilen, petrol gazı (0,48 EİT oranı ile potansiyel taşımaktadır). Faktör donatılarının ve üretim kapasitesinin önemli olduğu ürün grubudur. EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %99 ve %34'dür.

SITC 4. HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %12 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %88'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %52 iken, AB-Dışı ÷lkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %48'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları: 421-Bitkisel sıvı yağlar (0,98) ve 431- İşlenmiş hayvansal ve bitkisel katı veya sıvı yağlar (0,99)'dir.

EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %100 ve %90'dır.

SITC 5. BAŞKA YERDE BELİRTİLMİYEN KİMYA SAN. VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %62 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %38'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %29 iken, AB-Dışı ÷lkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %71'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları şunlardır: 532- Diyabette kullanılan bitkisel ve hayvansal menşeli hulasalar (0,94), 553- Parfüm ve kozmetik veya tuvalet müstahzarları (0,83), 554- Sabunlar, temizleme ürünleri (0,71), 579- Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar (0,88), 582- Plastiklerden levhalar, plakalar (0,80)

EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %64 ve %24'dür.

SITC 6. BAŞLICA SINIFLARA AYRILAN İŞLENMİŞ MALLAR

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %41 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %59'dur. AB'den ithalâtımızdaki payı %39 iken, AB-Dışı ÷lkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %61'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları: 612- Başka yerlerde belirtilmeyen diğer işlenmiş deri ve köseleler (0,89), 621- Kauçuk ve kauçuktan eşya (0,89), 625- Kauçuktan iç ve dış lastikler (0,71), 629- Kauçuk ve kauçuktan diğer eşya (0,97), 634- Kaplamalık ağaçlar-levhalar-kontraplak-sırık-kazık vs. ile ağaç yünü (0,55), 642- Liflerden mamul eşya (0,63), 651- Tekstil iplikleri (0,80), 652-Pamuklu mensucat (0,92), 653-Sentetik veya suni filamentler (0,72), 657- Özel iplikler ve dokunmamış mensucat (0,84), 664-Cam (1,00), 672-Demir veya çelikten külçe (0,99), 678- Demir veya alaşımız ve paslanmaz çelikten teller (0,94), 684-Alüminyum (0,70), 699- Diğer adi metallere eşya (0,98)'dir.

EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %80 ve %86'dır.

SITC 7. MAKİNE VE ULAŞTIRMA ARAÇLARI

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %63 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %37'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %65 iken, AB-Dışı ülkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %35'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları şunlardır: 713- Motorlar ve aksamı (0,51), 714- Diğer makine ve motorlar, elektrikli olmayanlar (0,74), 722- Traktörler (0,87), 727- Gıda işleme makinaları (0,98), 733- Metal işlemeye mahsus makinalar (0,78), 741- Isıtıcı ve soğutucu ekipmanlar (0,65), 771- Elektrikli güç makinaları (716 hariç) (0,84), 772- Elektrik devreleri, rezistanslar (0,62), 781- Motorlu yolcu taşıtları (0,99), 782- Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar (0,81), 784- Motorlu taşıtların aksam ve parçaları (0,61), 786- Römorklar ve yarı römorklar (0,97), 792- Hava taşıtları, uzay araçları (0,90), 793- Gemiler ve suda yüzen taşıtlar (0,92).

EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %95 ve %65'dir.

SITC 8. ÇEŞİTLİ MAMÜL EŞYA

Bu grubun AB'ye ihracatımızdaki payı %48 iken AB-Dışı ihracatımızdaki payı %52'dir. AB'den ithalâtımızdaki payı %68 iken, AB-Dışı ülkeler grubundan ithalâtımızdaki payı %32'dir. EİT gözlenen endüstrilerin başlıcaları şunlardır: 812- Demir, çelik ve seramikten radyatörler (elektriksiz) (0,56), 813- Işıklı isim tabelaları ve aksamı (0,96), 821- Mobilya, aksam ve parçaları (0,68), 831- Sandıklar, bavullar, çantalar ve kılıflar (0,52), 851- Ayakkabılar ve aksamı (0,69), 893-Plastikten mamul eşya (0,93). EİT gözlenen endüstrilerin toplam ihracat ve ithalâtlarının, grubun toplam ihracat ve ithalâtı içindeki payları sırasıyla %26 ve %38'dir.

Ağırlıklandırılmamış GL endeksi kullanılarak 3 basamaklı alt endüstriler düzeyinde yapılan hesaplamalara göre endeks değeri 0,50'nin üzerinde olan endüstri sayılarının gelişimi 1995-2005 yılları itibariyle Tablo 3'de, 2005 itibariyle 261 endüstrinin endeks değerlerinin frekans dağılımları da Tablo 4'de görülmektedir.

Tablo 3. Yıllar İtibariyle GL Endeks Değeri $B_j > 0,50$ olan 3 Basamaklı Endüstri Sayıları

YILLAR	AB	AB DIŞI	DÜNYA
1995	57	71	67
1996	57	78	73
1997	56	77	70
1998	59	81	81
1999	73	80	80
2000	59	80	78
2001	69	88	89
2002	71	76	78
2003	71	91	86
2004	78	87	85
2005	81	87	84

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 3 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalât verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Yıllar itibariyle EİT gözlenen endüstrilerin sayısal gelişimine bakıldığında, 1995 yılında; AB ile ticarete 57, AB-Dışı ülkelerle ticarete 71 ve toplam da 67 endüstride EİT gözlenmişken, aradan geçen dönemde çok istikrarlı olmasa da 2005 yılı itibariyle AB ile ticarete 81, AB-Dışı ticarete 87 ve toplamda da 84'e ulaşmıştır. 2005 yılı itibariyle EİT endekslerinin frekans dağılımlarına bakıldığında, yoğunluk 0,30'un altındadır. Yani EİT oranları düşüktür, ancak artmaktadır.

Tablo 4. EİT Endekslerinin Frekans Dağılımı (2005)

Endeks	ENDÜSTRİ SAYISI			% DAĞILIM		
	AB	AB DISI	DUNYA	AB	AB DISI	DUNYA
0,90-1,00 arası	6	12	11	2,30	4,60	4,21
0,80-0,90 arası	12	13	12	4,60	4,98	4,60
0,70-0,80 arası	16	19	16	6,13	7,28	6,13
0,60-0,70 arası	12	12	14	4,60	4,60	5,36
0,50-0,60 arası	19	14	16	7,28	5,36	6,13
0,40-0,50 arası	16	17	15	6,13	6,51	5,75
0,30-0,40 arası	19	21	23	7,28	8,05	8,81
0,30'dan küçük	147	136	137	56,32	52,11	52,49
TOPLAM GÖZLEM SAYISI	261	261	261	100,00	100,00	100,00

Türkiye ihracat ve ithalâtının Geniş Ekonomik Gruplar (BEC) sınıflamasına göre dağılımları Tablo 5'de görülmektedir. Dış ticarete yatırım, ara ve tüketim mallarının oransal paylarını ortaya koyan tabloya göre, 2007 itibariyle gerek ihracat gerekse ithalâta en önemli grup ara mallardır. 2005 yılında %41,2 olan ara mallar ihracatının toplam ihracat içindeki payı 2007 yılında %46 olmuştur. Ara mallar ithalâtının toplam ithalât içindeki payı da 2005'de %70,1 iken 2007 yılında %72,7'dir. İhracatta ara malları izleyen tüketim malları grubu 2007'de %40,7 pay alırken, yatırım mallarının payı %12,8'dir. İthalâta ise 2007 itibariyle, ara malları izleyen yatırım mallarının payı %15,9 ve tüketim malları %11 pay almışlardır. 2005-2007 döneminde, yatırım malları oransal payının ihracatta giderek arttığı (10,9-11,0-12,8), ithalâta azaldığı (17,4-16,7-15,9), tüketim mallarında gerek ihracat (47,4-44,2-40,7) gerekse ithalâttaki (12,0-11,5-11,0) payın giderek azaldığı, ara mallarda da hem ihracat hem de ithalâttaki payın yıldan yıla arttığı tabloda açıkça görülmektedir.

Tablo 5. Geniş Ekonomik Gruplar (BEC)'a Göre Dış Ticaretin Yapısı (2005-2007) (%)

	İHRACAT			İTHALÂT		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
YATIRIM MALLARI	10,9	11,0	12,8	17,4	16,7	15,9
ARA MALLARI	41,2	44,2	46,0	70,1	71,4	72,7
TÜKETİM MALLARI	47,4	44,2	40,7	12,0	11,5	11,0
DİĞER	0,5	0,6	0,4	0,5	0,4	0,4
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı 2007, s.244

Türkiye için hesaplanan EİT oranları ve Tablo 5'in sunduğu bilgiler birlikte düşünüldüğünde, %40'lar düzeyinde ortalama EİT oranlarına sahip olan Türkiye'nin dış ticaretinde standart teknolojiyle üretilen ara malların ağırlıklı olarak ticari değişime konu olduğu anlaşılmaktadır. Buradan da, EİT oranlarının yükselmesi için, daha yüksek katma değer ve teknolojiye sahip malların üretilmesi ve ihracata konu yapılması gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Türkiye'nin Ürünlerin Teknolojik Özelliklerine Göre EİT Endeksleri

Bu çalışmada Türkiye'nin EİT oranları hesaplanırken, ürünlerin standart, ara ve yüksek teknoloji olma durumuna göre de ayrılarak EİT oranları ayrı ayrı hesaplanmıştır⁴. Bu şekilde teknoloji tabanlı bir ayırımın yararı, uzmanlaşmanın tanımlanmasına olanak vermesidir. Farklı teknolojik gruplara dahil olan ürünler, farklı uzmanlaşma düzeyleri ile temsil edilmektedir. Genel olarak standart teknoloji ürünlerinin ileri derecede uzmanlaşma gerektirmediği söylenebilir. Ürünlerin teknolojik özelliklerine göre ihracat ve ithalâtın dağılımları AB Ülkeleri için Tablo 6, AB-Dışı ülkeler için Tablo 7'den izlenebilir.

Tablo 6. AB Ülkeleriyle Ticaretin, Ürünlerin Teknolojik Özelliklerine Göre Dağılımı

⁴ Ürünlerin teknolojik özelliklere göre sınıflandırılmasında F.Foders'in sınıflandırması esas alınmıştır. F.Foders (1996)'dan aktaran Küçükahmetoğlu, 2002: 50

ÜRÜNLERİN TEKNOLOJİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE	Türkiye'nin AB Ülkelerine İhracatının Ürün Gruplarına Göre % Dağılımı					Türkiye'nin AB Ülkelerinden İthalâtının Ürün Gruplarına Göre % Dağılımı				
	1989	2002	2003	2004	2005	1989	2002	2003	2004	2005
1. Standart Teknoloji Ürünleri	86,03	65,65	63,49	59,11	58,20	36,13	26,56	27,04	23,26	23,54
2. Ara Teknoloji Ürünleri	12,79	29,78	30,91	35,45	35,74	49,08	39,20	41,93	46,52	46,50
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	1,17	4,57	5,60	5,44	6,06	14,79	34,24	31,03	30,22	29,97
TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 3 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalât verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

1989 yılında standart teknoloji ürünlerinin AB ülkelerine ihracattaki payı %86 iken, 2005 yılına kadar sürekli düşmüş ve %58'e kadar gerilemiştir. Standart teknoloji ürünlerinin payındaki azalma esasen ara teknoloji ürünlerinin payındaki artıştan kaynaklanmıştır. Yüksek teknoloji ürünlerinin payında kısmen artış görülmüştür. AB ülkelerinden ithalâtın yıllar itibariyle oransal dağılımındaki değişim dikkat çekicidir. 1989 itibariyle en yüksek paya sahip olan ara teknoloji ürünleri (%49) ve ikinci sıradaki standart teknoloji ürünleri ithalâtı (%36), 2005 yılı itibariyle azalmış, buna karşılık ileri teknoloji ürünlerinin payı 1989'daki %14 düzeyinden 2005 yılında %30'a çıkmıştır.

AB-Dışı ülkelere ihracatın oransal dağılımında standart teknoloji ürünlerinin payı, 1989 yılında %80 iken 2005 yılına dek sürekli azalmış ve %63'e inmiştir. Yüksek teknoloji ürünleri ve ara teknoloji ürünlerinin payları artarken en büyük artış ara teknoloji ürünlerinde görülmüştür. AB-Dışı ülkelere yapılan ithalât bakımından ara teknoloji ürünlerinin payı azalırken, standart teknoloji ürünlerinin payı artmıştır (2005'de %45). İleri teknoloji ürünleri ithalâtı fazla bir değişim göstermemiştir.

Tablo 7. AB-Dışı Ülkelerle Ticaretin, Ürünlerin Teknolojik Özelliklerine Göre Dağılımı

ÜRÜNLERİN TEKNOLOJİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE	Türkiye'nin AB-Dışı Ülkelere İhracatının Ürün Gruplarına Göre % Dağılımı					Türkiye'nin AB-Dışı Ülkelerden İthalâtının Ürün Gruplarına Göre % Dağılımı				
	1989	2002	2003	2004	2005	1989	2002	2003	2004	2005
1. Standart Teknoloji Ürünleri	80,56	69,31	67,17	66,19	63,88	36,13	36,39	37,99	39,26	45,18
2. Ara Teknoloji Ürünleri	15,34	23,48	24,59	25,41	27,90	49,08	47,23	46,25	43,09	38,03
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	4,10	7,21	8,24	8,41	8,22	14,79	16,37	15,76	17,65	16,79
TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 3-4 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalât verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

AB ve AB-Dışı ülkelere yapılan ihracat birlikte düşünüldüğünde, halen standart teknoloji ürünleri ağırlıklı bir ihracat yapısı sergilediğimiz anlaşılmaktadır. Bu ise fazla uzmanlaşma gerektirmeyen bir yapının söz konusu olduğuna işaret etmektedir. EİT oranlarının yükselebilmesi için, ara ve yüksek teknoloji ürünleri ihracatındaki performansın artması gerekmektedir. Özellikle yüksek teknoloji ürünleri, ileri derecede uzmanlaşmayla beraber yürüdüğünden, EİT ağırlıklı bir yapının gelişmesine de doğrudan katkı yapmaktadır. İthalât penceresinden bakıldığında; AB'den ithalâtın ara teknoloji, AB-Dışından ithalâtın Standart ve ara teknoloji ürünleri ağırlıklı olduğu, dolayısıyla ileri teknoloji ürünleri ithalâtının istenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Üretim süreçlerinde etkinlik ve verimliliği arttıracak teknolojinin ithal edilmesi gerekirken, bilhassa AB-Dışından, standart teknoloji yani çok fazla uzmanlık gerektirmeyen ve sıradan teknoloji ürünleri almak, hem yeni teknoloji transferini sektöre uğratmakta hem de yoğun EİT'i kapsayacak şekilde sağlıklı ve güçlü bir ticaret yapısı oluşturmayı zorlaştırmaktadır.

Ürünlerin teknolojik özelliklerine göre hesaplanan EİT oranları, gerek AB gerekse AB-Dışı ticaret bakımından en önemli ürün grubudur. AB ile ticaretimizde en yüksek EİT oranları bu grupta kaydedilmiştir. 2001 yılından beri %40'ın altına inmeyen ara teknoloji ürünleri EİT'i, 2005 yılı itibariyle %50'yi aşmıştır. Standart ve yüksek teknoloji ürünlerinde EİT, yıllar geçtikçe artmıştır ancak halâ düşük düzeydedir. AB-

Dışı ülkelerle ticarete durum biraz farklıdır. Standart teknoloji ürünlerinin EİT oranlarında son yıllarda fazla değişme olmamış ve %30'lar düzeyinde sabitlenmiştir. Ara teknoloji ürünleri EİT'i yükselme eğilimindedir. İleri teknoloji ürünleri EİT oranları istikrarlı olmamakla beraber yükselmektedir. EİT değeri 0,50'nin üzerinde olan endüstri sayılarının yıllar itibariyle gelişimi ve ait olduğu grup toplamındaki görelî payları Tablo 8'de yer almaktadır. AB ülkeleriyle olan ticarete EİT gözlenen endüstri sayısı 1989'da toplam 51 iken 2002'de 72 ve 2005'de 83 olmuştur. AB-dışı ülkelerle olan ticarete EİT gözlenen endüstri sayısı 1989 yılında 65 iken, 2005 yılı itibariyle 87'ye ulaşmıştır.

Tablo 8. Ürünlerin Teknolojik Özelliklerine Göre $B_j > 0,50$ olan Endüstri Sayıları

	Teknolojik Yapıya Göre Ürün Sınıflandırması	SITC 0-8 Ürün Grubu Sayıları	1989		2002		2004		2005	
			adet	%	adet	%	adet	%	adet	%
AB ÜLKELERİ	Standart Teknoloji Ürünleri	150	35	23,3	48	32,0	52	34,7	56	37,3
	Ara Teknoloji Ürünleri	73	15	20,5	18	24,7	20	27,4	23	31,5
	Yüksek Teknoloji Ürünleri	38	1	2,6	6	15,8	5	13,2	4	10,5
	TOPLAM	261	51	19,5	72	27,6	77	29,5	83	31,8
AB-DIŞI ÜLKELER	Standart Teknoloji Ürünleri	150	35	23,33	40	26,67	45	30,00	43	28,67
	Ara Teknoloji Ürünleri	73	24	32,88	22	30,14	29	39,73	30	41,10
	Yüksek Teknoloji Ürünleri	38	6	15,79	12	31,58	11	28,95	14	36,84
	TOPLAM	261	65	24,90	74	28,35	85	32,57	87	33,33

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 3 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalât verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

4. SONUÇ

Günümüz ticaret biçimleri ve uluslararası ticaretinin nedenlerini açıklayabilmek için önerilen yeni teori ve yaklaşımlar arasında öne çıkan Endüstri-içi ticaret (EİT)'in analizi, rekabetçi bir endüstri ve ekonomi yapısı oluşturulmasında ne kadar başarılı olduğu, ticaretten kazançların gelişimi gibi ülkelerin refah düzeylerini doğrudan etkileyebilen unsurlara farklı bir bakış açısı getirmektedir. Ayrıca, politika yapıcılarının stratejik plan, karar ve politika önerilerine esas teşkil etmesi, mikro ve makro boyutta doğru politikalar uygulanmasına katkı yapabilmesi, EİT analizlerinin önemini artırmaktadır.

EİT geleneksel karşılaştırmalı üstünlüklerle açıklanamayan, temelde ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomilerinden kaynaklanan ticaret biçimidir. Esasen gelişmiş ülkeler arasında gözlenen EİT, gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelerle yada geliştirmekte olan ülkelerin kendi aralarındaki ticaret için de araştırmalara konu olmaktadır. EİT hesaplamalarında en çok kullanılan hesaplama yöntemi Grubel-Lloyd endeksidir. Bu çalışmada da sözkonusu endeks kullanılmış ve elde edilen sonuçlar detaylı olarak sunulmuştur. Türkiye'nin EİT'i ile ilgili statik EİT hesaplamalarının temel bulguları şöyle özetlenebilir: 3 basamaklı ayırında, 4 basamaklı ayırma göre daha yüksek oranlarla karşılaşılmıştır. Türkiye'nin AB, AB-Dışı ve Dünya toplamında EİT'inin gelişimine bakıldığında, 1989-2005 döneminde tüm SITC ana ürün gruplarında yükselme kaydedildiği dikkati çekmektedir. Birincil ürünlerdeki (SITC 0-4) EİT oranları, imalât sanayi ürünlerine (SITC 5-8) ait oranlardan daha düşüktür. AB ile ticaretteki EİT endeksleri 2005 yılı itibariyle, imalât sanayi ürünlerinde 0,40 iken birincil ürünlerde 0,32, toplamda ise 0,39 olarak gerçekleşmiştir. AB ile ticaretimizin %39'u endüstri-içi niteliğindedir. Dolayısıyla *ekonominin dışı açık sektörleri bakımından AB ile*

rakip olmaktan ziyade tamamlayıcı ekonomi durumunda bulunduğu ve ticaretin genelde karşılaştırmalı üstün-üstünlükler temelinde gerçekleştiği söylenebilir. AB ile ticarete ürünlerin teknolojik özelliklerine göre en yüksek EİT oranları ara teknoloji ürünlerindedir. 2005 itibariyle 0,50 endeks değerine ulaşan bu grup dışında, standart teknoloji ve yüksek teknoloji ürünleri EİT'inin 1989-2005 döneminde yükseldiği gözlenmektedir. Yine 2005'de ileri teknoloji ürünleri EİT oranı 0,22 iken, standart teknoloji ürünleri 0,36 seviyelerindedir.

AB-Dışı ülkelerle ticaretteki EİT endeksleri 2005 yılı itibariyle imalat sanayi ürünlerinde 0,39 iken birincil ürünlerde 0,21, toplamda ise 0,34 olarak gerçekleşmiştir. AB-Dışı ülkelerle ticaretin %34'ü endüstri-içi niteliktedir. Yani Türkiye AB-Dışı ülkelerle de rakiplikten ziyade tamamlayıcı ekonomi yapısı sergilemektedir. Ürünlerin teknolojik özelliklerine göre EİT oranlarına bakıldığında, standart teknoloji ürünleri EİT oranı 0,32 iken, ara ve ileri teknoloji ürünlerindeki EİT oranları %37'dir. Her ne kadar 1989-2005 arası dönemde ileri teknoloji ürünleri EİT'i %40'ların üzerine çıksa da son yıllarda bu muhafaza edilememiş ve oran düşmüştür. Ancak ileri teknoloji ürünlerindeki EİT oranı (0,32), AB ile olan orandan (0,22) daha yüksektir.

Türkiye'nin tüm ülkelerle (AB ve AB-Dışı ülkeler toplamı) yani dünya ile olan ticareti dikkate alındığında, birincil ürün grupları, imalat sanayi ve tüm gruplar toplamında EİT oranları 1989-2005 döneminde sürekli gelişme kaydetmiştir. 2005 yılı itibariyle, toplam ticaretin 0,40 yani %40'ı EİT niteliğinde gerçekleşmiştir. Ticaretin geleneksel faktörlerden ziyade, EİT'i belirleyen değişkenlerden etkilenmeye başladığı anlaşılmaktadır. İlerleyen dönemlerde bu oranların yükseleceği ve %50'yi geçerek EİT ağırlıklı bir yapı görüleceği beklenebilir. Bu durum gerçekleştiği takdirde Türkiye, ticaret ortaklarıyla rekabet edebilen-rakip ekonomi yapısı sergileyen bir konuma gelecektir. Ürünlerin teknolojik özellikleri itibariyle AB-Dışı ile olan ticarete benzer bir yapı görülmekte, ara teknoloji ürünlerinde %47 EİT sözkonusu iken, ileri teknoloji ürünlerinde ticaretin 0,32 (%32)'si EİT niteliğindedir.

2005 yılı ve analiz kapsamında yer alan ülkeler itibariyle Türkiye'nin EİT oranlarına bakıldığında, Fransa, Almanya, İtalya, Polonya ve İspanya ile olan ticarete tüm gruplar (SITC 5-8) EİT oranları 0,30'un üzerindedir. Bu ülkelerin toplam ticaretteki paylarının yüksek olması yani AB ülkeleri içinde sadece 5 ülkede yoğunlaşan EİT, ticari bağımlılık yapısı sergilemektedir. 2005 yılı itibariyle tüm ürün gruplarında en yüksek EİT oranı Fransa ile olan ticarete kaydedilmiştir (0,40). Daha sonra İspanya (0,37), İtalya (0,35) gelmektedir. AB-Dışı 15 ülke içinde İsrail hariç hiçbir ülkenin EİT oranı toplamda 0,30'u geçmemiştir. İhracattaki payları daha yüksek, toplam ticaret hacmimizdeki payı daha düşük olan AB ülkeleri ile, daha endüstri-içi yoğun bir ticaret yapısı olduğu anlaşılrsa da, Türkiye, ticaret ortaklarıyla halen tamamlayıcı ekonomi durumundadır. Yıllar itibariyle EİT gözlenen endüstrilerin sayısal gelişimine bakıldığında, 1995 yılında; AB ile ticarete 57, AB-Dışı ülkelerle ticarete 71 ve toplamda 67 endüstride EİT gözlenmişken, 2005 yılı itibariyle AB ile ticarete 81, AB-Dışı ticarete 87 ve toplamda da 84'e ulaşmıştır. 2005 yılı itibariyle EİT endekslerinin frekans dağılımlarında yoğunluk 0,30'un altındadır.

Belirtmek gerekir ki, 3. bölümde değinilen ve Türkiye'nin EİT'ini ele alan pek çok çalışmanın bulguları ile bu çalışmada ulaşılan sonuçlar tutarlılık arz etmektedir. Farklı yıllara ait olsalar da, hesaplanan oranlar genelde birbirine oldukça yakındır. Bu çalışmada dahil olmak üzere Türkiye'nin EİT'ini ele alan çalışmaların ortak bulgusu, EİT oranlarının halen arzulanan düzeylere yani %50'lere ulaşmadığıdır.

Endüstri-içi ticaret, mukayeseli üstünlükler ve EAT'e göre ilâve kazanımlar sağlamaktadır. Üretim bakımından ölçek ekonomilerine ulaşılması ile daha düşük maliyetli ve etkin üretim yapılabilmesi yanında, daha geniş piyasalardan yararlanma imkânı sağlamakta, tüketiciler bakımından da daha fazla ve geniş çeşitlilikte mallara ulaşma imkânı sunmaktadır. Ayrıca doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve çok uluslu şirketler kanalıyla teknoloji transferine katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin bu bakımdan yeni teknoloji transferi yapabilmesi ve ekonomik yapının adaptasyonu için, imalat sanayinin gelişimine ağırlık vermesi ve EİT oranlarını yükseltmesi gerekmektedir. AB25 ortalaması kişi başı gelirin, Türkiye'nin kişi başına gelirinin yaklaşık 4 katı olduğu düşünülürse, bilhassa AB ile EİT oranlarının artması için Türkiye'nin kalkınma düzeyinin yükselmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Ölçek ekonomileri ve ürün farklılaştırması nispeten daha önemli hale geldikçe, yapısal olarak daha sermaye yoğun faktör donatımına sahip olduğunca, yüksek katma değere sahip yüksek teknoloji ürünlerin üretiminde uzmanlaşıldıkça EİT de artacaktır. Artan EİT'in sunduğu ilâve kazanımlarla, kalkınma düzeyi ve uluslararası rekabet gücü de yükselecek, Türkiye daha global, rekabetçi ve güçlü bir piyasa oyuncusu haline gelecektir.

KAYNAKÇA

ARMINGTON, Paul S. (1969). "Theory of Demand for Products Distinguished by Place of Production", *Intra-Industry Trade* içinde. H.G. Grubel ve P.J. Lloyd (Eds.), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 53-70

- BALASSA, Bela (1966). "Tariff Reductions and Trade in Manufactures Among The Industrial Countries", *American Economic Review*, 56, 466-473
- BALASSA, Bela ve Luc BAUWENS (1987). "Intra-Industry Specialization in a Multi-Country and Multi-Industry Framework", *The Economic Journal*, 97 (388), 923-939
- BERNHOFEN, D.M. (2002). "Intra-Industry Trade in Homogeneous Products", *Frontiers of Research on Intra-Industry Trade* içinde, P.J. Lloyd and Hyun-Hoon Lee (ed.), Palgrave-Macmillan, 49-64
- BRANDER, James A. (1981). "Intra-Industry Trade In Identical Commodities", *Journal Of International Economics*, 11, 1-14
- BRULHART, Marius (2000). "Dynamics of Intraindustry Trade and Labor Market Adjustment", *Weltwirtschaftliches Archiv/Review of World Economics*, 8 (3), 420-435
- CAVES, Richard (1981). "Intra-Industry Trade and Market Structure in the Industrial Countries", *Oxford Economic Papers*, 33 (1), 203-233
- CHOU Chien-Fu ve Oz SHY (1991). "Intra-Industry Trade and the Variety of Home Products, *The Canadian Journal of Economics*, 24 (2), 405-416
- CHOUDHRI, Ehsan ve Dalia HAKURA (2001). "International Trade in Manufactured Products: A Ricardo-Heckscher-Ohlin Explanation with Monopolistic Competition", *Conference on Empirical Investigations in International Trade*, Boulder, 1-25
- CIESLIK, Andrzej (2005). "Intra-Industry Trade and Relative Factor Endowments", *Review of International Economics*, 13 (5), 904-926
- CUKROWSKI, Jacek ve Ernest ASKEN (2003). "Perfect Competition and Intra-Industry Trade", *Economics Letters*, 78 (1), 101-108
- CURTIS, Douglas C.A. (1983). "Trade Policy to Promote Entry with Scale Economies, Product Variety, and Export Potential", *The Canadian Journal of Economics*, 16 (1), 109-121
- ÇAKMAK, Hatice Karaçay (2004). "Stratejik Dış Ticaret Politikaları", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 7, 48-66
- ÇEPNİ, Elif ve Nezir KÖSE (2000). "Intra-industry Trade Patterns of Turkey: A Panel Study", *METU International Conference in Economics IV*, Ankara
- DASGUPTA, Sudipto (2002). "Uncertainty, Arbitrage and Intra-Industry Trade", *The Canadian Journal of Economics*, 35 (4), 757-785
- DAVIS, Donald R. (1995). "Intra-Industry Trade: A Heckscher-Ohlin-Ricardo Approach", *Journal of International Economics*, 39 (3), 201-226
- DEVİREN, Nursen V. (2004). "Türkiye AB Ülkeleri Arasındaki Sınai Ürünleri Endüstri-içi Ticareti", *İktisat-İşletme ve Finans*, 19 (222), 107-127
- DEVİREN, Nursen ve M. KARATAŞ (2007). "Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Endüstri-içi Ticaret", *İktisat-İşletme ve Finans*, 22 (250), 16-32
- DIXIT, Avinash K. ve Joseph E. STIGLITZ (1977). "Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity", *American Economic Review*, 67, 277-308
- DOĞANER, Feride Gönel (2001a), "How Important is Intra-Industry Trade Between Turkey and Its Trading Partners? A Comparison Between the European Union and Central Asia Turkic Republics", *Russian and East European Finance and Trade*, 37 (4), 61-76
- DOĞANER, Feride Gönel (2001b). "Tekstil Sektöründe Endüstri İçi Ticaret", *Dış Ticaret Dergisi*, 6 (21), 15-31
- EMİRHAN, Pınar N. (2005). "Determinants of Vertical Intra-Industry Trade of Turkey Panel Data Approach", 9 Eylül University, Dep. Of Economics Discussion Paper Series, 2005/5
- ERK, Nejat ve Yelda TEKGÜL (2001). "Ekonomik Entegrasyon ve Endüstri-içi Ticaret: Türkiye-AB Ülkeleri Arasındaki Endüstri-içi Ticaretin Ölçülmesi ve Ticaret Tipinin Belirlenmesi". *METU Conference In Economics V*, Ankara
- ETHIER, Wilfred (1982). "National and International Returns to Scale in the Modern Theory of International Trade", *American Economic Review*, 72 (3), 389-405
- FALVEY, Rodney (1981). "Commercial Policy and Intra Industry Trade", *Journal of International Economics*, 11 (4), 495-511

- FEENSTRA, Robert ve K.H. LOOI (2004). "On the Measurement of Product Variety in Trade", American Economics Association (AEA), *Dissecting International Trade: The Dimensions of National Market Penetration*, *American Economic Review*, 94 (2), 145-149
- FUNG, K.C. (1991). "Collusive Intra-Industry Trade", *The Canadian Journal of Economics*, 24 (2), 391-404
- GREENAWAY, David ve Chris MILNER (1981). "Trade Imbalance Effects in the Measurement of Intra-Industry Trade", *Weltwirtschaftliches Archiv/Review of World Economics*, 117, 756-762
- GREENAWAY, David ve Chris MILNER (1986). *The Economics of Intra-Industry Trade*, Oxford: Basil Blackwell
- GRUBEL, Herbert (1967). "Intra-Industry Specialization and the Pattern of Trade", *The Canadian Journal of Economics and Political Science*, 33 (3), 374-388
- GRUBEL, Herbert G. ve P.J. LLOYD (1971). "The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade", *Economic Record*, (47), 494-517; (*Intra-Industry Trade* içinde. Herbert G. Grubel and P.J. Lloyd (Eds.) (2003), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 247-270)
- GRUBEL, Herbert G. ve P.J. LLOYD (1975). *Intra-Industry Trade, Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products*, New York: Halsted Press-John Wiley and Sons Ltd.
- GRUBEL, Herbert G. ve P.J. LLOYD (Eds.) (2003). *Intra-Industry Trade*, (The International Library of Critical Writings in Economics Series), Cheltenham: Edward Elgar Publishing
- HAMILTON, Clive ve Paul KNIEST (1991). "Trade Liberalisation, Structural Adjustment And Intra-Industry Trade: A Note", *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127, 356-367
- HELPMAN, Elhanan (1981). "International Trade in the Presence of Product Differentiation, Economies of Scale and Monopolistic Competition: A Chamberlin-Heckscher-Ohlin Approach", *Journal of International Economics*, 11, 305-340. (*Intra-Industry Trade* içinde, Herbert G. Grubel and P.J. Lloyd (Eds.) (2003), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 107-142)
- HELPMAN, Elhanan (1984). "A Simple Theory of International Trade with Multinational Corporations", *The Journal of Political Economy*, 92 (3), 451-471
- HELPMAN, Elhanan (1999). "The Structure of Foreign Trade", *The Journal of Economic Perspectives*, 13 (2), 121-144
- HERNANDEZ, Pablo (2004). "Mexico's Maquiladora Expansion During the 1990s: An Environmental Assessment", *Ecological Economics*, 49 (2), 163-185
- HINE R. ve Diğerleri (1999). "Vertical and Horizontal Intra-Industry Trade: An Analysis of Country and Industry Specific Determinants", *Intra-Industry Trade and Adjustment: The European Experience* içinde. Marius Brühlhart ve Robert C. Hine (Eds.), London: Palgrave Macmillan, 70-97
- HUMMELS, David ve Diğerleri (1998). "Vertical Specialization and the Changing Nature of World Trade", *Economic Policy Review*, Fed. Reserve Bank of New York, 79-99
- INAGAWA, Nobuko (1989). "Economies of Scale, Technology and Intra-Industry Trade", KEIO University of Korea, *KEIO Economic Observatory Occasional Paper*, (11), 1-32
- KAYA, Ayten ve Aydanur GACENER (2005). "Intra-Industry Trade Of Turkey With The Neighboring Countries", *1st International Conference on Business Management and Economics*, Yaşar University, İzmir: 16-19 June 2005
- KAYA, Ayten A. ve Aydanur G. ATIŞ (2007). "Türkiye Kimya Sanayi Endüstri İçi Ticareti'nin Statik ve Dinamik Analizi: Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Çin", *Ege Akademik Bakış*, 7 (1), 251-291
- KÖSEKAHYAOĞLU, Levent (2002). "Does Trade Liberalisation Matter", *Marmara Journal of European Studies*, 10 (1), 113-130
- KRUGMAN, Paul (1979). "Increasing Returns, Monopolistic Competition, and International Trade", *Journal of International Economics*, 9 (4), 469-479
- KRUGMAN, Paul (1980). "Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade", *American Economic Review*, 70 (5), 950-961
- KRUGMAN, Paul R. ve Maurice Obstfeld (2003). *International Economics: Theory and Policy*, 6th Edition, New York: Addison Wesley

- KÜÇÜKAHMETOĞLU, Osman (2002). “Endüstri-içi Ticaret ve Türkiye”, *İktisat, İşletme ve Finans*, 17 (90), 34-50
- LANCASTER, Kelvin (1980). “Intra-Industry Trade under Perfect Monopolistic Competition”, *Journal of International Economics*, 10, 151-175
- LOERTSCHER, Rudolf ve Frank WOLTER (1980). “Determinants of Intra-Industry Trade”, *Weltwirtschaftliches Archiv/Review of World Economics*, 116, 280-293
- MARREWIJK, Charles (2002). *International Trade and the World Economy*, New York: Oxford University Press
- MARVEL, Howard P. ve Edward John Ray (1987). “Intra-Industry Trade: Sources and Effects on Protection”, *The Journal of Political Economy*, 95 (6), 1278-1991
- OECD (2002). “Intra-Industry and Intra-Firm Trade and the Internationalisation of Production”, *OECD Economic Outlook*, 71, 159-170
- RUFFIN, Roy J. (1999). “The Nature and Significance of Intra-industry Trade”, *Economic & Financial Review*, Federal Reserve Bank Of Dallas, 4th Quarter, 7-8
- SCHMITT, Nicolas ve Zhihao YU (2001). “Economies of Scale and the Volume of Intra-Industry Trade”, *Economics Letters*, 74 (1), 127-132
- SEYİDOĞLU, Halil (2007). *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*, Gel. 16. Baskı., İstanbul: Güzem Can Yayınları
- SHARMA, Kishor (2000). “Pattern and Determinants of Intra-Industry Trade in Australian Manufacturing”, *The Australian Economic Review*, 33 (3), 245-255
- STONE, Leonie L. (1997). "The Growth of Intra-Industry Trade: New Trade Patterns in a Changing Global Economy", *Financial Sector of the American Economy Series*, Stuart Bruchey (Ed.), New York: Garland Publishing
- THOMPSON, Henry (2005). “Aggregation and Applied Trade Theory”, *Journal of Economic Integration*, 20 (3), 604-612
- TORSTENSSON, Johan (1999). “Intra-Industry Trade: What Does the Theory Predict and How Robust Are The Empirical Estimates”, *Intra-Industry Trade and Adjustment: The European Experience* içinde. Marius Brühlhart ve Robert C. Hine (Eds.), London: Palgrave Macmillan, 13-35
- TÜRKCAN, Kemal (2005). “Determinants of Intra-Industry Trade in Final Goods and Intermediate Goods Between Turkey and Selected OECD Countries”, *Ekonometri Ve İstatistik Dergisi[online]*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, 1 (1), 21-40
- WALTHER, Ted (2002). *Dünya Ekonomisi*, Ünal Çağlar (Çev.), İstanbul: Alfa Yayınları
- YENİLMEZ, Füsun ve Erol KUTLU (2005). “Türkiye ile AB Ülkeleri Arasındaki Endüstri-içi Ticaretin Önemi”, *İktisat-İşletme ve Finans*, 20 (229), 45-63

EKLER

EK 1. Türkiye'nin AB ile Arasındaki EİT'in Gelişimi(1989-2005) (3 Basamaklı Ayrım Göre)

sitc 3 basamaklı ayrıma göre	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
AGIRLIKLI ORTALAMA Bj																	
0	0,03	0,03	0,06	0,06	0,07	0,06	0,06	0,08	0,10	0,12	0,13	0,17	0,10	0,13	0,14	0,13	0,14
1	0,04	0,09	0,07	0,17	0,13	0,26	0,26	0,21	0,29	0,29	0,17	0,23	0,32	0,35	0,42	0,41	0,33
2	0,28	0,27	0,18	0,23	0,15	0,21	0,21	0,25	0,27	0,32	0,36	0,30	0,33	0,26	0,24	0,29	0,27
3	0,62	0,69	0,56	0,57	0,83	0,83	0,77	0,90	0,58	0,45	0,56	0,37	0,80	0,54	0,65	0,76	0,85
4	0,05	0,10	0,16	0,35	0,17	0,27	0,87	0,78	0,61	0,56	0,74	0,31	0,51	0,60	0,66	0,68	0,48
5	0,32	0,23	0,21	0,19	0,15	0,21	0,17	0,12	0,13	0,12	0,13	0,14	0,19	0,16	0,15	0,17	0,15
6	0,38	0,40	0,35	0,38	0,32	0,41	0,47	0,50	0,52	0,55	0,53	0,53	0,51	0,54	0,52	0,52	0,53
7	0,15	0,12	0,15	0,19	0,13	0,20	0,22	0,20	0,18	0,21	0,33	0,28	0,42	0,39	0,44	0,49	0,48
8	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,08	0,09	0,14	0,14	0,16	0,16	0,17	0,16	0,16	0,18	0,20	0,20
9	0,43	0,16	0,21	0,18	0,33	0,70	0,06	0,12	0,04	0,01	0,07	0,03	0,04	0,06	0,04	0,10	0,92
AGIRLIKLI ORTALAMA Bj																	
0-4 İlkse Ürünler	0,19	0,18	0,18	0,19	0,17	0,20	0,21	0,24	0,23	0,24	0,30	0,26	0,28	0,25	0,27	0,29	0,32
5-8 Sınai Ürünler	0,22	0,19	0,18	0,20	0,16	0,22	0,24	0,24	0,24	0,26	0,31	0,30	0,35	0,34	0,36	0,39	0,40
0-8 Tüm Ürünler	0,21	0,19	0,18	0,20	0,16	0,21	0,23	0,24	0,24	0,26	0,31	0,29	0,34	0,33	0,35	0,39	0,39
DÜZELTİLMİŞ Cj																	
0	0,06	0,05	0,26	0,21	0,19	0,29	0,10	0,14	0,29	0,38	0,36	0,40	0,37	0,32	0,33	0,37	0,46
1	0,22	0,39	0,25	0,42	0,53	0,94	0,97	1,00	1,00	0,73	0,87	0,99	1,00	1,00	0,90	0,63	0,55
2	0,29	0,31	0,24	0,37	0,33	0,41	0,47	0,55	0,59	0,53	0,50	0,51	0,50	0,52	0,54	0,57	0,57
3	0,86	0,77	0,64	0,75	0,99	0,94	0,88	1,00	1,00	0,97	0,98	0,97	0,80	0,57	1,00	1,00	0,86
4	0,28	0,33	0,24	0,62	0,37	0,46	0,97	0,95	1,00	1,00	0,81	0,98	0,76	0,92	0,77	0,70	0,80
5	0,95	1,00	1,00	1,00	1,00	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	0,93	0,91	0,94	0,94	0,96	0,99	1,00
6	0,38	0,41	0,39	0,44	0,46	0,42	0,53	0,67	0,64	0,60	0,56	0,54	0,59	0,54	0,53	0,53	0,54
7	0,72	0,60	0,62	0,71	0,78	0,68	0,72	0,79	0,75	0,66	0,76	0,76	0,64	0,58	0,64	0,70	0,65
8	0,16	0,17	0,17	0,20	0,19	0,22	0,23	0,26	0,26	0,28	0,32	0,31	0,37	0,39	0,45	0,45	0,45
9	1,00	0,79	1,00	1,00	1,00	0,75	0,09	0,13	0,11	0,01	0,48	0,50	0,94	1,00	1,00	1,00	0,99
DÜZELTİLMİŞ Cj																	
0-4 İlkse Ürünler	0,26	0,22	0,24	0,25	0,19	0,25	0,22	0,24	0,25	0,28	0,37	0,26	0,39	0,28	0,27	0,32	0,38
5-8 Sınai Ürünler	0,25	0,25	0,24	0,25	0,26	0,27	0,32	0,40	0,40	0,39	0,41	0,44	0,39	0,39	0,42	0,47	0,47
0-8 Tüm Ürünler	0,22	0,23	0,21	0,23	0,23	0,24	0,30	0,36	0,37	0,36	0,38	0,41	0,37	0,37	0,40	0,45	0,44
ÜRÜNLERİN TEKN.ÖZ.GÖRE																	
AGIRLIKLI ORTALAMA Bj																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,20	0,20	0,18	0,19	0,17	0,20	0,25	0,29	0,32	0,34	0,33	0,34	0,32	0,33	0,32	0,34	0,36
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,35	0,27	0,29	0,31	0,27	0,35	0,34	0,30	0,24	0,26	0,38	0,32	0,46	0,42	0,48	0,51	0,50
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	0,06	0,05	0,06	0,07	0,05	0,09	0,08	0,09	0,10	0,11	0,16	0,16	0,22	0,19	0,18	0,21	0,22
DÜZELTİLMİŞ Cj																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,32	0,31	0,29	0,31	0,22	0,33	0,34	0,35	0,40	0,47	0,53	0,49	0,52	0,48	0,45	0,49	0,53
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,71	0,68	0,67	0,70	0,84	0,68	0,71	0,79	0,75	0,64	0,75	0,74	0,62	0,55	0,66	0,70	0,66
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,93	0,98	0,92	1,00	0,74	0,89	0,79

Kaynak: TUIK'den CD ortamında alınan SITC 3 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalât verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

EK 2. Türkiye'nin AB ile Arasındaki EİT'in Gelişimini(1989-2005) (4 Basamaklı Ayrım Göre)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>sitc 4 basamaklı ayrıma göre</i>																	
AGIRLIKLI ORTALAMA Bj																	
0	0,01	0,01	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04	0,06	0,07	0,08	0,07	0,08	0,09	0,09	0,10
1	0,04	0,06	0,04	0,12	0,11	0,20	0,19	0,09	0,10	0,11	0,09	0,10	0,17	0,08	0,09	0,16	0,23
2	0,23	0,22	0,14	0,18	0,11	0,13	0,13	0,16	0,15	0,18	0,23	0,21	0,21	0,17	0,15	0,18	0,19
3	0,14	0,15	0,02	0,13	0,13	0,34	0,20	0,26	0,41	0,35	0,26	0,36	0,78	0,54	0,65	0,76	0,80
4	0,01	0,07	0,09	0,23	0,13	0,13	0,02	0,01	0,02	0,05	0,03	0,08	0,06	0,09	0,04	0,02	0,01
5	0,21	0,19	0,17	0,15	0,12	0,15	0,14	0,09	0,10	0,09	0,09	0,11	0,15	0,13	0,12	0,14	0,13
6	0,24	0,26	0,26	0,27	0,21	0,30	0,35	0,39	0,41	0,41	0,41	0,44	0,41	0,43	0,41	0,43	0,43
7	0,14	0,11	0,13	0,16	0,12	0,16	0,18	0,16	0,15	0,17	0,27	0,25	0,35	0,34	0,40	0,45	0,44
8	0,03	0,04	0,04	0,05	0,06	0,06	0,07	0,12	0,13	0,13	0,14	0,15	0,14	0,15	0,17	0,19	0,19
9	0,43	0,16	0,21	0,18	0,33	0,70	0,06	0,12	0,04	0,01	0,07	0,03	0,04	0,06	0,04	0,10	0,71
AGIRLIKLI ORTALAMA Bj																	
<i>0-4 İliksel Ürünler</i>	0,11	0,09	0,07	0,11	0,08	0,11	0,08	0,11	0,12	0,13	0,14	0,18	0,20	0,18	0,18	0,22	0,22
<i>5-8 Sınai Ürünler</i>	0,15	0,14	0,14	0,15	0,12	0,16	0,18	0,19	0,20	0,21	0,25	0,25	0,29	0,29	0,31	0,35	0,35
0-8 Tüm Ürünler	0,14	0,13	0,13	0,15	0,12	0,15	0,17	0,18	0,19	0,20	0,24	0,24	0,28	0,28	0,30	0,34	0,34
DÜZELTİLMİŞ Çj																	
0	0,03	0,02	0,15	0,13	0,12	0,19	0,05	0,07	0,13	0,19	0,19	0,19	0,25	0,21	0,22	0,27	0,32
1	0,22	0,25	0,14	0,28	0,44	0,74	0,71	0,42	0,35	0,28	0,46	0,41	0,52	0,23	0,19	0,25	0,31
2	0,24	0,26	0,18	0,29	0,24	0,26	0,28	0,36	0,34	0,31	0,32	0,35	0,32	0,34	0,35	0,36	0,37
3	0,19	0,17	0,02	0,17	0,16	0,38	0,23	0,29	0,71	0,77	0,45	0,96	0,78	0,57	1,00	1,00	0,98
4	0,08	0,23	0,13	0,40	0,27	0,22	0,02	0,02	0,03	0,08	0,03	0,24	0,09	0,14	0,04	0,02	0,02
5	0,62	0,80	0,84	0,79	0,79	0,71	0,84	0,71	0,79	0,71	0,67	0,72	0,76	0,77	0,76	0,83	0,86
6	0,25	0,27	0,28	0,31	0,30	0,31	0,39	0,52	0,51	0,45	0,43	0,44	0,47	0,43	0,41	0,45	0,44
7	0,69	0,58	0,55	0,60	0,70	0,54	0,57	0,65	0,64	0,56	0,63	0,68	0,53	0,51	0,57	0,64	0,60
8	0,11	0,11	0,11	0,15	0,13	0,18	0,17	0,23	0,22	0,24	0,28	0,27	0,31	0,36	0,43	0,43	0,41
9	1,00	0,79	1,00	1,00	1,00	0,75	0,09	0,13	0,11	0,01	0,48	0,50	0,94	1,00	1,00	1,00	0,99
DÜZELTİLMİŞ Çj																	
<i>0-4 İliksel Ürünler</i>	0,14	0,11	0,09	0,14	0,09	0,14	0,09	0,11	0,13	0,16	0,18	0,18	0,28	0,19	0,18	0,24	0,26
<i>5-8 Sınai Ürünler</i>	0,18	0,19	0,19	0,20	0,19	0,20	0,25	0,32	0,33	0,31	0,33	0,37	0,32	0,33	0,36	0,42	0,42
0-8 Tüm Ürünler	0,15	0,16	0,15	0,17	0,17	0,17	0,21	0,27	0,29	0,28	0,29	0,34	0,30	0,31	0,34	0,40	0,39
ÜRÜNLERİN TEKN.ÖZ. GÖRE																	
AGIRLIKLI ORTALAMA Bj																	
<i>1. Standart Teknoloji Ürünleri</i>	0,13	0,13	0,12	0,14	0,11	0,14	0,16	0,22	0,24	0,24	0,24	0,27	0,25	0,25	0,25	0,28	0,28
<i>2. Ara Teknoloji Ürünleri</i>	0,24	0,20	0,20	0,23	0,20	0,24	0,25	0,22	0,19	0,21	0,32	0,29	0,38	0,36	0,43	0,47	0,45
<i>3. Yüksek Teknoloji Ürünleri</i>	0,06	0,05	0,06	0,07	0,05	0,09	0,07	0,08	0,10	0,11	0,12	0,14	0,19	0,19	0,16	0,19	0,21
DÜZELTİLMİŞ Çj																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,22	0,21	0,20	0,22	0,15	0,23	0,23	0,26	0,29	0,33	0,38	0,38	0,40	0,38	0,35	0,41	0,42
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,48	0,50	0,46	0,52	0,61	0,47	0,53	0,57	0,61	0,52	0,62	0,67	0,51	0,48	0,59	0,64	0,61
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	1,00	1,00	0,99	0,95	0,99	0,97	0,94	0,93	0,97	0,94	0,68	0,83	0,82	0,97	0,67	0,81	0,77

Kaynak: TUIK'den CD ortamında alınan SITC 4 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

EK 3. Türkiye'nin AB-Dışı Ülkelerle Arasındaki EİT'in Gelişimi(1989-2005) (3 Basamaklı Ayrımına Göre)

sıtc 3 basamaklı ayrıma göre	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
AGIRLIKLI ORTALAMA B_j																	
0	0,13	0,19	0,17	0,17	0,25	0,13	0,19	0,12	0,14	0,25	0,28	0,28	0,20	0,19	0,16	0,18	0,21
1	0,09	0,14	0,20	0,55	0,43	0,45	0,63	0,68	0,79	0,73	0,84	0,71	0,89	0,83	0,78	0,62	0,56
2	0,19	0,23	0,24	0,14	0,18	0,17	0,14	0,17	0,17	0,18	0,21	0,18	0,23	0,19	0,19	0,13	0,11
3	0,04	0,04	0,05	0,03	0,03	0,03	0,04	0,03	0,03	0,07	0,06	0,04	0,06	0,09	0,13	0,14	0,22
4	0,68	0,67	0,65	0,74	0,36	0,31	0,34	0,34	0,41	0,43	0,45	0,40	0,43	0,29	0,49	0,45	0,43
5	0,39	0,39	0,33	0,36	0,34	0,39	0,25	0,29	0,28	0,30	0,31	0,29	0,33	0,31	0,30	0,29	0,28
6	0,65	0,50	0,52	0,49	0,50	0,54	0,46	0,49	0,53	0,48	0,50	0,46	0,52	0,45	0,46	0,44	0,44
7	0,23	0,22	0,24	0,26	0,20	0,33	0,29	0,32	0,32	0,37	0,49	0,46	0,46	0,44	0,47	0,52	0,52
8	0,09	0,14	0,18	0,15	0,16	0,12	0,15	0,20	0,20	0,19	0,20	0,25	0,23	0,23	0,26	0,32	0,35
9	0,02	0,23	0,00	0,94	0,27	0,02	0,00	0,31	0,14	0,72	0,10	0,05	0,08	0,08	0,11	0,10	0,15
AGIRLIKLI ORTALAMA B_j																	
0-4 İliksel Ürünler	0,13	0,13	0,16	0,16	0,16	0,12	0,15	0,14	0,15	0,21	0,21	0,14	0,15	0,15	0,17	0,16	0,21
5-8 Sınai Ürünler	0,42	0,35	0,36	0,35	0,33	0,40	0,33	0,36	0,37	0,37	0,42	0,40	0,41	0,38	0,39	0,41	0,39
0-8 Tüm Ürünler	0,28	0,24	0,26	0,27	0,26	0,29	0,26	0,27	0,29	0,32	0,34	0,30	0,32	0,30	0,31	0,33	0,34
DÜZELTİLMİŞ C_j																	
0	0,24	0,27	0,52	0,42	0,48	0,46	0,30	0,17	0,23	0,43	0,46	0,40	0,46	0,32	0,23	0,27	0,44
1	0,12	0,14	0,22	0,59	0,43	0,78	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,71	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
2	0,36	0,48	0,52	0,49	0,63	0,48	0,47	0,56	0,60	0,69	0,59	0,63	0,57	0,62	0,60	0,47	0,53
3	1,00	1,00	0,89	1,00	1,00	0,98	0,99	0,96	0,98	0,97	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,96	0,96
4	0,87	0,89	0,98	0,97	0,54	0,54	0,55	0,57	0,63	0,66	0,81	0,88	0,92	0,91	0,97	0,97	0,92
5	0,49	0,63	0,64	0,70	0,71	0,67	0,57	0,54	0,49	0,55	0,56	0,60	0,56	0,57	0,57	0,58	0,56
6	0,81	0,61	0,66	0,65	0,57	0,77	0,47	0,55	0,60	0,51	0,56	0,47	0,65	0,54	0,51	0,48	0,46
7	0,74	0,88	0,90	0,88	0,79	0,69	0,72	0,68	0,76	0,81	0,79	0,80	0,57	0,55	0,58	0,74	0,73
8	0,21	0,21	0,24	0,23	0,22	0,27	0,33	0,38	0,38	0,36	0,34	0,38	0,42	0,45	0,47	0,47	0,44
9	1,00	1,00	0,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,26	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
DÜZELTİLMİŞ C_j																	
0-4 İliksel Ürünler	0,22	0,29	0,25	0,28	0,30	0,20	0,28	0,28	0,30	0,36	0,41	0,42	0,36	0,41	0,44	0,42	0,47
5-8 Sınai Ürünler	0,45	0,44	0,45	0,42	0,44	0,41	0,39	0,41	0,42	0,43	0,45	0,49	0,41	0,39	0,41	0,48	0,51
0-8 Tüm Ürünler	0,36	0,38	0,37	0,38	0,40	0,34	0,36	0,37	0,39	0,41	0,44	0,48	0,40	0,39	0,42	0,47	0,51
ÜRÜNLERİN TEKN.ÖZ.GÖRE																	
AGIRLIKLI ORTALAMA B_j																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,36	0,33	0,35	0,34	0,36	0,34	0,31	0,33	0,35	0,35	0,37	0,36	0,37	0,32	0,32	0,32	0,32
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,20	0,17	0,18	0,18	0,17	0,21	0,20	0,19	0,20	0,27	0,27	0,21	0,20	0,23	0,28	0,33	0,37
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	0,16	0,16	0,19	0,22	0,17	0,27	0,20	0,26	0,27	0,31	0,41	0,38	0,45	0,39	0,37	0,37	0,37
DÜZELTİLMİŞ C_j																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,44	0,36	0,43	0,42	0,40	0,48	0,34	0,37	0,41	0,39	0,43	0,37	0,45	0,35	0,33	0,33	0,38
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,59	0,74	0,72	0,69	0,69	0,60	0,60	0,56	0,58	0,66	0,64	0,68	0,49	0,49	0,58	0,67	0,67
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	0,52	0,82	0,89	0,94	0,88	0,91	0,95	0,95	0,93	0,94	0,95	0,93	0,78	0,92	0,78	0,90	0,93

EK 4. Türkiye'nin AB-Dışı Ülkelerle Arasındaki EİT'in Gelişimi(1989-2005) (4 Basamaklı Ayrıma Göre)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>sitc 4 basamaklı ayrıma göre</i>																	
AGIRLIKLİ ORTALAMA Bİ																	
0	0,11	0,05	0,04	0,05	0,12	0,07	0,07	0,06	0,09	0,19	0,22	0,21	0,15	0,13	0,10	0,11	0,15
1	0,02	0,08	0,03	0,11	0,14	0,07	0,09	0,07	0,08	0,06	0,10	0,18	0,07	0,12	0,09	0,10	0,05
2	0,16	0,19	0,19	0,10	0,14	0,12	0,09	0,14	0,12	0,12	0,17	0,13	0,15	0,13	0,12	0,08	0,11
3	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,04	0,03	0,02	0,06	0,06	0,04	0,05	0,09	0,12	0,14	0,17
4	0,39	0,60	0,49	0,57	0,30	0,23	0,24	0,24	0,27	0,26	0,20	0,23	0,13	0,12	0,18	0,14	0,12
5	0,31	0,29	0,25	0,28	0,26	0,32	0,20	0,22	0,21	0,24	0,22	0,24	0,29	0,27	0,26	0,25	0,24
6	0,34	0,34	0,36	0,34	0,35	0,42	0,36	0,39	0,38	0,37	0,40	0,35	0,41	0,39	0,39	0,38	0,37
7	0,20	0,21	0,22	0,25	0,19	0,29	0,26	0,29	0,28	0,34	0,39	0,40	0,36	0,37	0,41	0,44	0,44
8	0,07	0,10	0,14	0,11	0,12	0,10	0,11	0,16	0,16	0,16	0,17	0,20	0,20	0,19	0,23	0,28	0,32
9	0,02	0,23	0,00	0,94	0,27	0,02	0,00	0,31	0,14	0,72	0,10	0,05	0,08	0,08	0,11	0,10	0,08
AGIRLIKLİ ORTALAMA Bİ																	
<i>0-4 İlişsel Ürünler</i>	0,09	0,08	0,08	0,08	0,10	0,07	0,07	0,07	0,08	0,12	0,12	0,09	0,09	0,10	0,12	0,12	0,15
<i>5-8 Sınai Ürünler</i>	0,27	0,26	0,27	0,27	0,25	0,32	0,27	0,30	0,29	0,30	0,33	0,33	0,33	0,32	0,33	0,35	0,35
<i>0-8 Tüm Ürünler</i>	0,18	0,17	0,18	0,19	0,19	0,22	0,20	0,21	0,21	0,24	0,26	0,24	0,24	0,24	0,26	0,28	0,28
DÜZELTİLMİŞ Cİ																	
0	0,21	0,07	0,13	0,13	0,23	0,24	0,11	0,08	0,15	0,33	0,36	0,30	0,34	0,22	0,14	0,16	0,31
1	0,02	0,08	0,03	0,12	0,14	0,12	0,14	0,10	0,10	0,08	0,12	0,18	0,08	0,14	0,11	0,16	0,10
2	0,29	0,40	0,42	0,36	0,51	0,36	0,32	0,44	0,42	0,45	0,47	0,45	0,39	0,41	0,38	0,28	0,38
3	0,50	0,64	0,48	0,92	0,90	0,83	0,90	0,87	0,87	0,76	0,92	0,93	0,93	0,96	0,97	0,93	0,93
4	0,50	0,80	0,74	0,76	0,46	0,40	0,39	0,40	0,41	0,40	0,37	0,51	0,28	0,40	0,36	0,30	0,27
5	0,40	0,46	0,48	0,53	0,55	0,55	0,46	0,40	0,38	0,44	0,39	0,49	0,48	0,50	0,50	0,50	0,48
6	0,43	0,41	0,45	0,45	0,40	0,59	0,37	0,44	0,43	0,39	0,44	0,36	0,52	0,46	0,43	0,41	0,38
7	0,65	0,84	0,83	0,84	0,73	0,61	0,65	0,62	0,67	0,73	0,63	0,69	0,44	0,45	0,50	0,63	0,61
8	0,17	0,15	0,19	0,17	0,17	0,22	0,25	0,30	0,32	0,30	0,29	0,31	0,37	0,37	0,40	0,40	0,40
9	1,00	1,00	0,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,26	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,58
DÜZELTİLMİŞ Cİ																	
<i>0-4 İlişsel Ürünler</i>	0,15	0,18	0,13	0,15	0,18	0,11	0,14	0,14	0,15	0,20	0,25	0,27	0,21	0,28	0,31	0,31	0,39
<i>5-8 Sınai Ürünler</i>	0,28	0,32	0,34	0,33	0,34	0,33	0,32	0,34	0,33	0,36	0,36	0,40	0,33	0,33	0,36	0,41	0,42
<i>0-8 Tüm Ürünler</i>	0,23	0,27	0,26	0,26	0,29	0,26	0,27	0,28	0,28	0,32	0,33	0,37	0,31	0,32	0,35	0,39	0,41
ÜRÜNLERİN TEKN.ÖZ. GÖRE																	
AGIRLIKLİ ORTALAMA Bİ																	
<i>1. Standart Teknoloji Ürünleri</i>	0,21	0,21	0,22	0,21	0,24	0,25	0,21	0,23	0,23	0,24	0,27	0,26	0,27	0,25	0,25	0,26	0,27
<i>2. Ara Teknoloji Ürünleri</i>	0,15	0,13	0,14	0,15	0,14	0,17	0,18	0,16	0,16	0,22	0,22	0,18	0,17	0,20	0,25	0,30	0,29
<i>3. Yüksek Teknoloji Ürünleri</i>	0,14	0,15	0,17	0,21	0,16	0,25	0,17	0,23	0,24	0,29	0,31	0,32	0,34	0,32	0,31	0,30	0,32
DÜZELTİLMİŞ Cİ																	
<i>1. Standart Teknoloji Ürünleri</i>	0,26	0,24	0,28	0,26	0,26	0,35	0,23	0,26	0,27	0,27	0,31	0,26	0,32	0,27	0,26	0,27	0,29
<i>2. Ara Teknoloji Ürünleri</i>	0,46	0,58	0,54	0,57	0,57	0,48	0,52	0,47	0,48	0,54	0,53	0,59	0,42	0,43	0,52	0,60	0,59
<i>3. Yüksek Teknoloji Ürünleri</i>	0,46	0,77	0,81	0,90	0,83	0,82	0,82	0,85	0,81	0,88	0,71	0,78	0,59	0,75	0,66	0,73	0,77

EK 5. Türkiye'nin Dünya Ülkeleriyle Arasındaki EİT'in Gelişimi(1989-2005) (3 Basamaklı Ayrım Göre)

sitc 3 basamaklı ayrıma göre	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
AGIRLIKLIL ORTALAMA B_j																	
0	0,11	0,13	0,16	0,17	0,22	0,14	0,16	0,15	0,16	0,24	0,27	0,29	0,22	0,22	0,20	0,21	0,23
1	0,08	0,13	0,19	0,49	0,37	0,41	0,54	0,57	0,69	0,66	0,68	0,82	0,77	0,68	0,68	0,63	0,58
2	0,23	0,28	0,24	0,20	0,22	0,22	0,19	0,23	0,22	0,24	0,28	0,24	0,29	0,23	0,23	0,21	0,17
3	0,13	0,12	0,14	0,12	0,09	0,12	0,12	0,09	0,06	0,11	0,12	0,07	0,10	0,14	0,16	0,17	0,28
4	0,64	0,63	0,67	0,72	0,37	0,35	0,48	0,45	0,48	0,50	0,71	0,42	0,72	0,38	0,62	0,55	0,67
5	0,43	0,38	0,34	0,33	0,28	0,34	0,25	0,24	0,25	0,26	0,26	0,26	0,32	0,29	0,27	0,27	0,25
6	0,57	0,53	0,52	0,51	0,50	0,54	0,52	0,56	0,59	0,59	0,57	0,56	0,58	0,54	0,53	0,51	0,52
7	0,20	0,17	0,19	0,23	0,17	0,26	0,26	0,26	0,25	0,29	0,40	0,37	0,46	0,43	0,49	0,53	0,54
8	0,07	0,09	0,09	0,10	0,12	0,11	0,13	0,20	0,21	0,21	0,20	0,23	0,21	0,22	0,23	0,26	0,27
9	0,03	0,21	0,18	0,43	0,70	0,33	0,10	0,28	0,10	0,09	0,07	0,04	0,07	0,08	0,09	0,10	0,20
AGIRLIKLIL ORTALAMA B_j																	
0-4 İİksel Ürünler	0,17	0,17	0,20	0,21	0,19	0,18	0,19	0,19	0,19	0,24	0,26	0,19	0,21	0,20	0,21	0,21	0,26
5-8 Sınai Ürünler	0,35	0,30	0,29	0,30	0,27	0,33	0,31	0,33	0,34	0,35	0,39	0,38	0,42	0,39	0,41	0,44	0,43
0-8 Tüm Ürünler	0,28	0,26	0,26	0,27	0,25	0,28	0,28	0,29	0,30	0,33	0,36	0,33	0,37	0,35	0,37	0,39	0,40
DÜZELTİLMİŞ C_j																	
0	0,21	0,19	0,54	0,47	0,47	0,55	0,26	0,23	0,31	0,51	0,54	0,50	0,59	0,43	0,35	0,39	0,58
1	0,13	0,16	0,24	0,51	0,44	0,84	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
2	0,33	0,45	0,40	0,48	0,60	0,53	0,52	0,62	0,62	0,64	0,58	0,61	0,59	0,60	0,63	0,60	0,58
3	0,86	1,00	0,97	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,97	0,97
4	0,97	0,98	1,00	0,99	0,59	0,61	0,71	0,72	0,75	0,79	0,96	1,00	1,00	1,00	0,94	0,98	0,96
5	0,75	0,91	0,98	0,97	0,97	0,91	0,86	0,82	0,81	0,86	0,86	0,91	0,89	0,91	0,88	0,88	0,84
6	0,64	0,57	0,56	0,55	0,53	0,65	0,54	0,60	0,60	0,59	0,61	0,57	0,70	0,59	0,56	0,54	0,52
7	0,79	0,78	0,77	0,82	0,86	0,70	0,76	0,83	0,83	0,79	0,81	0,84	0,64	0,60	0,68	0,76	0,74
8	0,24	0,22	0,21	0,24	0,24	0,29	0,32	0,38	0,38	0,38	0,38	0,38	0,44	0,48	0,51	0,50	0,47
9	1,00	0,95	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	0,28	0,11	0,12	0,42	0,87	0,99	1,00	1,00	1,00	1,00
DÜZELTİLMİŞ C_j																	
0-4 İİksel Ürünler	0,22	0,27	0,24	0,28	0,28	0,22	0,28	0,29	0,29	0,33	0,37	0,40	0,35	0,38	0,41	0,39	0,43
5-8 Sınai Ürünler	0,39	0,38	0,38	0,37	0,40	0,36	0,40	0,46	0,47	0,47	0,47	0,51	0,44	0,43	0,46	0,51	0,53
0-8 Tüm Ürünler	0,33	0,35	0,33	0,34	0,36	0,33	0,37	0,42	0,43	0,44	0,45	0,50	0,43	0,42	0,45	0,50	0,51
ÜRÜNLERİN TEKN.ÖZ.GÖRE																	
AGIRLIKLIL ORTALAMA B_j																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,31	0,31	0,31	0,31	0,32	0,31	0,32	0,36	0,38	0,39	0,40	0,40	0,39	0,36	0,36	0,36	0,36
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,29	0,25	0,27	0,28	0,24	0,30	0,30	0,28	0,26	0,31	0,36	0,30	0,36	0,36	0,43	0,46	0,47
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	0,13	0,11	0,12	0,14	0,11	0,18	0,13	0,15	0,18	0,20	0,27	0,25	0,33	0,28	0,26	0,29	0,32
DÜZELTİLMİŞ C_j																	
1. Standart Teknoloji Ürünleri	0,43	0,40	0,44	0,43	0,38	0,47	0,39	0,42	0,46	0,48	0,53	0,48	0,54	0,45	0,42	0,41	0,37
2. Ara Teknoloji Ürünleri	0,75	0,85	0,82	0,82	0,84	0,70	0,74	0,79	0,78	0,76	0,77	0,81	0,64	0,60	0,71	0,75	0,72
3. Yüksek Teknoloji Ürünleri	0,83	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	0,86	0,98	0,78	0,92	0,96

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 3 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

EK 6. Türkiye'nin Dünya Ülkeleriyle Arasındaki EİT'in Gelişimi(1989-2005) (4 Basamaklı Ayrım Göre)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
sitc 4 basamaklı ayrım göre																	
AGIRLIKLIL ORTALAMA Bj																	
0	0,08	0,05	0,06	0,06	0,11	0,08	0,07	0,07	0,10	0,16	0,18	0,18	0,14	0,13	0,12	0,13	0,15
1	0,02	0,08	0,03	0,11	0,13	0,12	0,11	0,08	0,10	0,07	0,10	0,16	0,09	0,11	0,09	0,13	0,18
2	0,20	0,25	0,19	0,16	0,18	0,15	0,13	0,17	0,15	0,17	0,22	0,15	0,18	0,19	0,17	0,14	0,15
3	0,04	0,04	0,03	0,03	0,04	0,06	0,06	0,05	0,05	0,09	0,11	0,06	0,09	0,14	0,15	0,17	0,20
4	0,32	0,50	0,43	0,54	0,29	0,24	0,21	0,22	0,24	0,23	0,16	0,23	0,13	0,15	0,16	0,13	0,11
5	0,36	0,31	0,28	0,25	0,24	0,29	0,22	0,20	0,22	0,23	0,21	0,21	0,28	0,26	0,24	0,24	0,24
6	0,33	0,35	0,37	0,36	0,36	0,43	0,42	0,46	0,46	0,46	0,45	0,45	0,47	0,46	0,45	0,44	0,44
7	0,19	0,16	0,18	0,21	0,16	0,22	0,22	0,22	0,22	0,26	0,33	0,32	0,39	0,38	0,44	0,48	0,49
8	0,05	0,07	0,07	0,08	0,09	0,09	0,10	0,16	0,17	0,17	0,17	0,19	0,18	0,18	0,20	0,23	0,25
9	0,03	0,21	0,18	0,43	0,70	0,33	0,10	0,28	0,10	0,09	0,07	0,03	0,05	0,08	0,09	0,10	0,11
AGIRLIKLIL ORTALAMA Bj																	
<i>0-4 İlkse Ürünler</i>	0,10	0,10	0,09	0,10	0,11	0,10	0,09	0,09	0,10	0,14	0,16	0,12	0,12	0,15	0,15	0,15	0,18
<i>5-8 Sınai Ürünler</i>	0,25	0,23	0,23	0,23	0,21	0,27	0,26	0,27	0,28	0,29	0,32	0,32	0,35	0,34	0,36	0,39	0,39
<i>0-8 Tüm Ürünler</i>	0,19	0,18	0,18	0,19	0,19	0,22	0,21	0,23	0,24	0,26	0,28	0,27	0,30	0,30	0,32	0,34	0,34
DÜZELTİLMİŞ Cj																	
0	0,16	0,07	0,21	0,16	0,24	0,33	0,11	0,11	0,20	0,34	0,35	0,31	0,39	0,26	0,20	0,24	0,38
1	0,03	0,09	0,04	0,12	0,16	0,24	0,21	0,14	0,14	0,10	0,15	0,19	0,11	0,16	0,14	0,20	0,29
2	0,29	0,40	0,32	0,37	0,49	0,35	0,36	0,45	0,44	0,46	0,45	0,40	0,37	0,50	0,48	0,41	0,43
3	0,25	0,30	0,18	0,28	0,50	0,48	0,51	0,52	0,81	0,82	0,95	0,95	0,88	0,98	0,98	0,95	0,94
4	0,49	0,78	0,65	0,74	0,46	0,41	0,30	0,36	0,37	0,37	0,22	0,54	0,18	0,39	0,24	0,24	0,17
5	0,63	0,76	0,79	0,75	0,80	0,78	0,77	0,69	0,72	0,76	0,71	0,74	0,78	0,81	0,79	0,80	0,75
6	0,37	0,38	0,40	0,39	0,38	0,51	0,43	0,49	0,47	0,47	0,49	0,46	0,56	0,51	0,48	0,47	0,45
7	0,76	0,74	0,71	0,75	0,76	0,61	0,64	0,67	0,71	0,71	0,67	0,72	0,54	0,53	0,61	0,68	0,67
8	0,18	0,17	0,16	0,20	0,18	0,24	0,24	0,30	0,31	0,31	0,32	0,32	0,36	0,40	0,45	0,44	0,43
9	1,00	0,95	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	0,28	0,11	0,12	0,42	0,57	0,99	1,00	1,00	1,00	0,64
DÜZELTİLMİŞ Cj																	
<i>0-4 İlkse Ürünler</i>	0,13	0,16	0,11	0,13	0,17	0,12	0,14	0,15	0,16	0,19	0,22	0,24	0,20	0,28	0,28	0,29	0,33
<i>5-8 Sınai Ürünler</i>	0,27	0,29	0,29	0,29	0,31	0,30	0,33	0,38	0,39	0,39	0,39	0,43	0,37	0,38	0,41	0,46	0,47
<i>0-8 Tüm Ürünler</i>	0,23	0,25	0,23	0,25	0,27	0,25	0,28	0,32	0,34	0,35	0,35	0,40	0,34	0,36	0,39	0,43	0,44
ÜRÜNLERİN TEKN.ÖZ. GÖRE																	
AGIRLIKLIL ORTALAMA Bj																	
<i>1. Standart Teknoloji Ürünleri</i>	0,19	0,21	0,20	0,20	0,22	0,23	0,23	0,27	0,28	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	0,28	0,30	0,30
<i>2. Ara Teknoloji Ürünleri</i>	0,22	0,18	0,19	0,21	0,19	0,23	0,24	0,21	0,21	0,27	0,32	0,26	0,30	0,32	0,39	0,42	0,40
<i>3. Yüksek Teknoloji Ürünleri</i>	0,13	0,11	0,12	0,14	0,11	0,17	0,13	0,14	0,16	0,19	0,20	0,22	0,29	0,26	0,24	0,27	0,31
DÜZELTİLMİŞ Cj																	
<i>1. Standart Teknoloji Ürünleri</i>	0,27	0,27	0,29	0,29	0,26	0,35	0,28	0,31	0,33	0,35	0,39	0,36	0,40	0,36	0,34	0,34	0,34
<i>2. Ara Teknoloji Ürünleri</i>	0,56	0,63	0,57	0,60	0,67	0,54	0,59	0,59	0,65	0,66	0,68	0,70	0,54	0,53	0,64	0,68	0,76
<i>3. Yüksek Teknoloji Ürünleri</i>	0,82	0,98	0,99	0,99	0,99	0,96	0,96	0,96	0,94	0,95	0,75	0,86	0,76	0,92	0,72	0,85	0,57

Kaynak: TÜİK'den CD ortamında alınan SITC 4 basamaklı 1989-2005 yılları Türkiye ihracat ve ithalat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.